

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2003-2004

27 oktober 2003

BELEIDSBRIEF

Monumenten, Landschappen en Archeologie

Beleidsprioriteiten 2003-2004

ingediend door de heer Paul Van Grembergen,
Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken

INHOUD

	Blz.
Inleiding.....	5
I. Onroerend erfgoed : nieuwe uitdagingen krijgen vorm.....	6
I.1. Door integratie van de erfgoedzorg in de ruimtelijke ordening naar een pro-actief beheer.....	6
I.2. Waken over ons bodemarchief, een nieuwe bevoegdheid inzake archeologie	6
De intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de lokale archeologische monu- mentenzorg.....	7
Naar een duurzaam beheer van archeologische erfgoedwaarden door middel van be- scherming.....	7
I.3. Sensibilisering : onmisbaar voor het creëren van een maatschappelijk draagvlak	8
M&L.....	8
Brochures wet- en regelgeving.....	8
Door intern overleg naar meer eenheid in beleid en beheer.....	8
Open Monumentendag : een nieuw accent	8
Vlaamse Monumentenprijs	9
I.4. Tweede opinieprocedure	9
I.5. Handhaving : een permanente kwaliteitszorg	10
I.6. Naar een vereenvoudiging van de regelgeving	11
I.7. Historische tuinen en parken : beter beschermd.....	11
I.8. Actief beheer : nieuwe initiatieven inzake boomverzorging	12
I.9. Projecten voor het kerkelijk erfgoed	13
I.10. Funerair erfgoed	14
II. Monumentenzorg	15
II.1. Inventarisatie en bescherming.....	15
Inventarisatie : startpunt van het beleid.....	15
Bescherming : behoud van eigenheid	17
II.2. Bescherming biedt een beheerskader voor onderhoud en restauratie.....	19
Naar uitvoering van de beoogde optimalisering van het onderhoudsbeleid	19
Een kwalitatieve invulling van de spanning tussen authenticiteit en restauratie	19
II.3. Varend erfgoed : stevig aan het roer	22

II.4. Orgels	22
Behandeling en opvolging van restauratiedossiers :	23
II.5. Vlaams erfgoed in internationale context : een constante in het erfgoedbeleid	23
II.6. Monumentenverenigingen	24
Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg	24
Monumentenwacht Vlaanderen vzw.	24
Erfgoed Vlaanderen	25
III. Landschapszorg	26
III. 1. Decreet erfgoedlandschappen – stappen naar de herwaardering van de landschapszorg en de integratie in de ruimtelijke ordening	26
III. 2. Verdere aanzetten voor de algemene landschapszorg	26
Regionale landschappen	26
Milieuconvenant	27
Beheersovereenkomsten	27
III. 3. Implementatie van het gewijzigd landschapsdecreet in het kader van een pro-actief beheer	27
Beheer van beschermde landschappen	27
Het bestendigen van het beschermingsbeleid	27
Oplossingen voor knelpunten met planologische bestemmingen bij beschermingen	29
III. 4. Beleidsondersteunende studies	30
Naar een verfijning van de landschapsatlas en de landschapskenmerkenkaart	30
Wetenschappelijk onderzoek ten dienste van een pro-actief landschapsbeheer.	30
Proefprojecten integratie erfgoedzorg in de ruimtelijke planning	30
Studie omtrent nieuwe landschappen	31
IV. Naar een her BRON ning van het I.A.P. en de kenniscel van Monumenten en Landschappen	32
IV.1. Instituut voor het Archeologisch patrimonium	32
Onderzoek	32
Ontsluiting van het onderzoek	36
Netwerking, vorming en dienstverlening	38
IV.2. Kenniscentrum Afdeling Monumenten en Landschappen	40
TOTAALPROJECTEN : het Huismuseum 'Renaat Braem huis' en het Ename-project	40
Architectuurhistorisch onderzoek	40
Het typebestek, naar meer uniformiteit in restauratiewerken	41
Cel Architectuur	42

Spoedconservering	42
Vakmanschap : de garantie voor de kwaliteit van restauratie	43
Beroepsprofielen : naar transparantie in competentie	43
Funerair erfgoed	44
Landschapsonderzoek en historische parken en tuinen	44
Orgels, klokken en torenuurwerken	45
Publieke ontsluiting	46

Inleiding

Het onroerend erfgoed vormt het meest tastbare deel van het cultuurarchief van Vlaanderen. Het omringt ons, we komen er dagelijks mee in aanraking, het is het meest wezenlijke, minst abstracte deel van onze culturele identiteit. Als nalatenschap van vorige generaties vormt het het collectief geheugen en geweten van Vlaanderen - het is dan ook onze plicht om dit cultuurarchief integraal en respectvol te beheren.

Omdat het onroerend erfgoed deel uitmaakt van onze leefomgeving, die niet statisch is maar voortdurend in beweging, wordt het ook het meest met verandering geconfronteerd. In tegenstelling tot wat zijn naam doet vermoeden is het onroerend erfgoed mee hierdoor vluchtiger dan verwacht. Kostbare erfgoedwaarden vallen jammer genoeg nog al te vaak ten prooi aan ondoordachte ruimtelijke ontwikkelingen.

Als we willen erven met eerbied, dan moet de zorg voor het onroerend erfgoed resoluut de kaart van de ruimtelijke ordening trekken. In 2003 werden op dit vlak belangrijke stappen gezet o.m. door de voorbereiding van het decreet Erfgoedlandschappen en door het uitwerken van herwaarderingsplannen voor stads- en dorpsgezichten, die dit erfgoed vanuit een ruimer perspectief bekijken. Door de praktische integratie van het beheer van het archeologisch erfgoed in de Afdeling, met het decreet tot wijziging van het decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium (28 februari 2003), zal deze vanaf 2004 bevoegd zijn voor het hele spectrum aan onroerende erfgoedwaarden. Het is zaak om ook voor het kostbare bodemarchief een gepaste plaats binnen de ruimtelijke ordening te vinden.

Door de samensmelting van een deel van de Afdeling met het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium ontstaat het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, BRON genaamd. Dit instituut heeft als kerntaak maximal bij te dragen tot het verwerven en verspreiden van informatie op het vlak van de archeologie en de monumenten- en landschapszorg.

Het beheer van het beschermd onroerend erfgoed, het onderhoud, de restauratie en een passende bestemming, blijft een constante. Door een vereenvoudiging van de wetgeving terzake wordt dit beheer toegankelijker en makkelijker toepasbaar voor de burger. Met de uitvoeringsbesluiten bij het landschapsdecreet kwamen dit jaar de instrumenten voorhanden om ook voor beschermde landschappen door premiewerking het beheer van het erfgoed verder te stimuleren.

De zorg voor het onroerend erfgoed draagt bij tot een kwaliteitsvolle en leefbare maatschappij, zonder de inherente dynamiek te verhinderen. Gerestaureerde en gepast herbestemde monumenten worden aantrekkingspolen voor activiteit, beschermde landschappen geven ademruimte. De burger noteert deze positieve effecten en weet ze naar waarde te schatten - zo worden de geleverde inspanningen verantwoord.

Een uitdaging voor de toekomst blijft de verdere responsabilisering van het lokaal niveau. Provincies en gemeenten kunnen de Vlaamse overheid steunen in de zorg voor de beschermde en beschermenswaardige monumenten, landschappen en archeologische sites. In de zorg voor het waardevol niet-beschermd erfgoed is voor hen een hoofdrol weggelegd.

I. Onroerend erfgoed : nieuwe uitdagingen krijgen vorm

I.1. Door integratie van de erfgoedzorg in de ruimtelijke ordening naar een pro-actief beheer

Vlaanderen is rijk aan zichtbaar en onzichtbaar erfgoed. Zijn huidige verschijningsvorm is het resultaat van vele eeuwen antropologische ontwikkelingen in het landschap. Om deze cultuurhistorische kenmerken en kwaliteiten te bewaren en ervoor te zorgen dat ze op een verantwoorde, kwaliteitsvolle manier geïntegreerd worden in nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, is een pro-actief beheer belangrijk. De voorbije jaren zijn een aantal initiatieven en proefprojecten opgestart om een kwaliteitsvolle verankering van die erfgoedkenmerken in de ruimtelijke ordening na te streven.

Met twee gemeenten werd een proefproject rond integratie van onroerend erfgoed en landschap in gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen uitgewerkt: De landelijke gemeente Holsbeek heeft zijn studie reeds in 2002 voltooid. Het landschapsonderzoek van Halle, een gemeente met een verstedelijkte kern zal in 2004 verder uitgewerkt worden. De verworven kennis en resultaten zullen in een nota '*Methode tot integratie van onroerend erfgoed en landschap in gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen*' hun neerslag vinden en ter aanbeveling aan de gemeenten bezorgd worden.

In het kader van de toepassing van de vernieuwde onderhoudspremieregeling en om in de toekomst aan de gemeenten meer autonomie te geven bij het verlenen van adviezen aan de eigenaars van cultuurhistorisch waardevol niet beschermd erfgoed en stads- en dorpsgezichten werd als casus in 2003 per provincie gestart met de opmaak van een herwaarderingsplan (beheersplan). In de provincie Antwerpen betreft het het kerkplein in Heist-op-den-Berg, in Limburg de mergelwoningen te Kanne, in Oost-Vlaanderen de Dries van Sinaai, in Vlaams-Brabant de Basiliekstraat in Halle en in West-Vlaanderen de Concessie in De Haan. Op het einde van 2003 en in het prille begin van 2004 zal de Afdeling de toepasbaarheid van deze herwaarderingsplannen controleren en de bevindingen evalueren.

In 2004 wordt onderzocht of de implementatie van de inventaris '*Bouwen door de eeuwen heen*' in de gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen kan gerealiseerd worden door opname van geactualiseerde gegevens van deze inventaris in de landschapsatlas.

Tevens is het wenselijk dat er een analyse gemaakt wordt van de mogelijke uitbreiding naar de verstedelijkte gebieden, de opname van de inventaris tuinen en parken, de implementatie van de CAI,... in de landschapsatlas. Het doel van de optimalisatie van de landschapsatlas is, naast het realiseren van een gebiedsdekkende inventaris van al het zichtbare en onzichtbare onroerende erfgoed dat in Vlaanderen aanwezig is, het afleveren van een gebruiksvriendelijk gedigitaliseerd instrumentarium voor de gemeenten en studiebureaus waardoor het onroerend erfgoed duurzaam geïntegreerd kan worden in de ruimtelijke planning. Hiernaast kan dit instrumentarium ook gebruikt worden door de stedenbouwkundige ambtenaren als informatiebron bij het verlenen van vergunningen.

I.2. Waken over ons bodemarchief, een nieuwe bevoegdheid inzake archeologie

In 2003 kreeg de Afdeling Monumenten en Landschappen een bijkomende bevoegdheid : vanaf nu zal zij ook in staan voor het beheer van ons bodemarchief. Door hun specifieke aard zijn de meeste archeologische erfgoedwaarden heel wat minder zichtbaar dan de klassieke monumenten. Deze relatieve onzichtbaarheid maakt het archeologische patrimonium dan ook bijzonder kwetsbaar. Het wordt door tal van factoren bedreigd; infrastructurele werken, woningbouw, bedrijventerreinen, recreatie. Zelfs natuurontwikkelingsprojecten kunnen het onherroepelijk aantasten.

Door beheersarcheologen in te schakelen op het terrein kan de Afdeling preventief of begeleidend optreden daar waar het archeologisch erfgoed kwetsbaar is of bedreigd wordt. In 2003 werd de selectieprocedure voor de aanstelling van 11 beheersarcheologen afgerond. Vanaf 2004 zullen zij effectief op het terrein werkzaam zijn.

De intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de lokale archeologische monumentenzorg

De zorg voor het bodemarchief berust bij de ganse samenleving. Elke gemeente, hoe klein ook, bezit immers archeologische erfgoedwaarden; deze vormen een wezenlijk onderdeel van het collectieve geheugen van de lokale gemeenschap. De bewoners van een gemeente of stad zijn vaak nieuwsgierig naar hun eigen verleden en dat van de woonomgeving waarin ze dagelijks verkeren. Zeker in tijden van snelle maatschappelijke veranderingen - waarin veel definitief verdwijnt - kan het lokale erfgoed houvast bieden; het geeft een gevoel van vertrouwdheid en samenhang in een tijdperk van vervlakking, individualisering en alles verslindende globalisering en internationalisering.

Lokale initiatieven met betrekking tot de archeologische monumentenzorg kunnen dan ook een bijzondere rol spelen bij het beheer van het archeologische patrimonium. Deze rol hoeft zich niet te beperken tot louter informatie of sensibilisering. Omwille van zijn laagdrempelige karakter kan het lokale bestuursniveau een niet onbelangrijke rol spelen bij de totstandkoming van een geïntegreerde archeologische monumentenzorg. Reeds vele jaren financieren 8 gemeenten in het Waasland gezamenlijk een eigen archeologische dienst, in de vorm van een projectvereniging Archeologische Dienst Waasland (ADW). Hieruit blijkt dat lokale besturen ook hun steentje kunnen bijdragen tot een efficiënter beheer van ons bodemarchief waarbij de nadruk gelegd wordt op een preventieve aanpak en een actief voorkomingsbeleid.

Het jaar 2003 zag de oprichting van twee nieuwe intergemeentelijke initiatieven met betrekking tot de archeologische monumentenzorg, de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (ADAK) en de Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD). Beide genieten van een startsubsidie die vanaf 2004 een meer permanent karakter zal krijgen. Verder worden in 2004 ook de nodige kredieten voorzien voor de opstart van twee bijkomende initiatieven.

Naar een duurzaam beheer van archeologische erfgoedwaarden door middel van bescherming

De mogelijkheid om waardevolle archeologische sites te beschermen is ongetwijfeld het belangrijkste beheersinstrument waarover de archeologische monumentenzorger beschikt. Dit belangrijke beheersinstrument bleef tot op heden onbenut. De opstart van de eerste beschermingsdossiers in 2003 mag dan ook beschouwd worden als een belangrijke stap.

Een eerste belangrijke bescherming heeft betrekking op een deel van de zgn. Chartreuse, een vrij uitgestrekt gebied van verschillende tientallen hectaren groot, in de Brugse deelgemeente Sint-Michiels. In dit gebied zijn bij luchtfotografische verkenningen op verschillende plaatsen sporen waargenomen die duidelijk het belang van de site, in het kader van het archeologische erfgoedbeheer, illustreren. In bepaalde gevallen is de bewaringstoestand van de sporen bijzonder hoog. Een aantal sporen hoort wellicht thuis in de ritueel-funeraire sfeer en worden in onze gewesten vaak in verband gebracht met verdwenen grafheuvels uit het 2^e millennium VC; enkele kunnen iets jonger zijn. Daarnaast komen ook nederzettingssporen voor uit de pre-Romeinse IJzertijd, het Hoge Keizerrijk en de Vroege of Volle Middeleeuwen. In het kader van een geïntegreerde landschapsarcheologie heeft men ook oog gehad voor de onderlinge samenhang tussen de verschillende elementen van het cultuurlandschap. Hierin spelen onder meer de vroegere Rijselsche Weg en het vlakbij gelegen Groot Magdalenagoed een rol; ze vormen niet enkel het eindpunt van een lange bewoningsgeschiedenis maar maken er wezenlijk deel van uit. De beschermingsprocedure voor het Chartreusegebied wordt in oktober 2003 ingezet.

Daarnaast werd de aanzet gegeven voor de archeologische bescherming van bepaalde delen van het Oostvlaamse stadje Middelburg (Maldegem). Deze stichting van Pieter Bladelin, de financiële raadgever van de Bourgondische hertogen Filips de Goede en Karel de Stoute, kwam het voorbije jaar in het nieuws naar aanleiding van de spectaculaire vondst van de resten van het kasteel bij de bouw van nieuwe woningen. Met de bouw van kasteel en stad werd begonnen in 1448; 10 jaar later verwierf Middelburg haar stadsrechten. De contouren van het laatmiddeleeuwse stadje zijn nog uitzonderlijk goed bewaard in het landschap. Bepaalde elementen zoals de aarden wallen van de vroegere versterkingen en de resten van het Clarissenklooster komen zeker in aanmerking voor een bescherming als archeologisch monument. Onderhandelingen tussen de verschillende betrokken partijen zullen verder uitmaken in welke mate de resten van het kasteel nog voor bescherming in aanmerking komen en al dan niet het startpunt zullen vormen van een cultuurtoeristische uitbouw van de site. De beschermingsprocedure voor Middelburg wordt nog dit jaar ingezet.

I.3. Sensibilisering : onmisbaar voor het creëren van een maatschappelijk draagvlak

M&L

Het tijdschrift M&L bracht het afgelopen jaar enkele bijzondere nummers uit. Begin 2003 verscheen nog het laatste nummer van 2002, opgevat als catalogus van het pas geopende huismuseum R. Braem. Een themanummer bij het afscheid van het afdelingshoofd E. Goedleven, belichtte dertig jaar geschiedenis van de Afdeling. Ter gelegenheid van Open Monumentendag werd een extra dik nummer uitgebracht dat het jaarthema steen illustreerde.

De M&L-cahiers vestigen de aandacht op minder bekende aspecten in de erfgoedsector. In deze informatieve reeks verscheen dit jaar een tweede deel in de deelreeks historische parken en tuinen van Vlaanderen. Het is een eerste deel over de provincie Limburg en behelst de gemeenten Gingelom, Halen, Herk-de-Stad en Sint-Truiden. Een derde deel in de deelreeks over tuinen en parken in Vlaams-Brabant zal begin 2004 verschijnen. Voor 2004 is een cahier gepland over kunstenaarsateliers. Een tweede boekdeel over tuinen en parken in Limburg verschijnt in de zomer van 2004.

Brochures wet- en regelgeving

Omdat de rol van de lokale overheden bij de zorg voor het onroerend erfgoed in de toekomst meer en meer zal toenemen. De burger heeft uiteraard recht op duidelijke informatie. Daarom werd in 2003 werk gemaakt van een vernieuwing en vervollediging van het aanbod aan brochures met toelichting bij de wetgeving onroerend erfgoed. Een reeks van zeven brochures geeft nu in klare taal tekst en uitleg bij volgende onderwerpen :

- Beschermen van monumenten en stads- en dorpsgezichten
- De onderhoudspremie
- De restauratiepremie
- Vergunningen voor werken aan beschermde monumenten
- Stads- en dorpsgezichten
- Fiscaliteit
- Landschapszorg in Vlaanderen

Het volledige pakket zal in het voorjaar 2004 ter beschikking zijn. Vanaf 2004 zal ook werk gemaakt worden van een voorlichtingscampagne voor de regionale en lokale besturen.

Door intern overleg naar meer eenheid in beleid en beheer

Monumentenzorg is een bijzonder gevoelige en subjectieve materie. Een bescherming heeft soms verstrekkende gevolgen voor de eigenaars e.a. houders van zakelijke rechten op de beschermde onroerende goederen. Het is voor de burger uiteraard van belang dat over heel Vlaanderen een uniform beleid wordt gevoerd. Door een hertekening van de interne vergaderstructuur monumenten werd hiertoe bijgedragen. Door de consultants onroerend erfgoed uit de verschillende provinciale cellen in werkgroepen rond de tafel te brengen wordt het overleg bevorderd. De consultants krijgen alternatieve oplossingen uit andere provincies te zien, wat alleen maar verrijkend kan werken. In 2003 ontstonden zo nieuwe werkgroepen rond de ruimtelijke ordening, de beheersplannen en het restauratiepremiebesluit. De werking van de bestaande groepen werd bestendigd of terug opgenomen. In 2004 zal bijzondere aandacht gaan naar interieur en inventarisatie.

De kenniscel van de Afdeling Monumenten en Landschappen werkt ondertussen aan typebestekken voor restauratiewerken. Zo wordt ook landelijke uniformiteit verkregen inzake de lijst van subsidiabele restauratie- en onderhoudswerkzaamheden.

Nieuw is ook dat de beleidsafspraken en meer algemene afspraken die voortvloeien uit de werkgroepen en de andere vaste vergaderingen verwerkt worden in een centraal register dat op intranet voor elke consultant onroerend erfgoed toegankelijk zal zijn.

Open Monumentendag : een nieuw accent

De 15de editie van Open Monumentendag (OMD) stond in het teken van 'Steen', het tweede deel van het drieluik 'Grondstof, stof tot nadenken'. De afgelopen jaren hadden achtereenvolgens de thema's 'Europa' (1999), 'Tijd' (2000), 'Metaal' (2001) en 'Symbolen' (2002).

Hoewel steen oogt als een traditioneel monumententhema, kan het ook gezien worden als een eerste schuchtere stap naar een verruiming van de Open Monumentendag. Steen is immers niet alleen een traditioneel bouw materiaal maar is ook manifest aanwezig in het landschap. Een verruiming naar landschapszorg en archeologische monumentenzorg is de belangrijkste uitdaging die Open Monumentendag wacht in de komende jaren. Het thema voor OMD 2004 luidt dan ook *'Van nature ... een monument'*. Deze verruiming loopt synchroon met de veranderingen in de landschapszorg ten gevolge van de uitvoeringsbesluiten bij het landschapsdecreet.

Sinds enkele jaren heeft Open Monumentendag bijzondere aandacht voor de jeugd. Niet alleen wordt het jaarthema voorgesteld met een prachtig geïllustreerd jeugdboek, met MonumentenMaandag werd een speciaal initiatief voor de jeugd in het leven geroepen. Op die dag, vlak na Open Monumentendag blijven tal van gebouwen opengesteld voor klasbezoeken.

Op Open Monumentendag 2003 ging ook de samenwerking tussen de Afdeling en Klara van start. Tijdens het radioseizoen 2003-2004 wordt elke maand een beschermd monument of landschap voorgesteld op de radio. Zo komen de 10 winnaars van de Vlaamse Monumentenprijs één voor één aan bod.

Omdat één dag vol open monumenten eigenlijk te kort is, wordt de Open Monumentendag vanaf dit jaar uitgebreid : vanaf voorjaar 2004 biedt Toerisme Vlaanderen met 'Weekendje Erfgoed' de mogelijkheid om gemiste programma's in alle rust te beleven. Acht formules werden samengesteld, die vanaf januari 2004 terug te vinden zijn in de brochure 'Vlaanderen Vakantieland'.

Vlaamse Monumentenprijs

In 2002 werd een nieuwe regeling ingevoerd voor de toekenning van de Vlaamse monumentenprijs, die sinds 1993 wordt uitgereikt. In tegenstelling tot wat de naam "monumentenprijs" zou doen vermoeden, komen ook verwezenlijkingen op het vlak van landschappen en archeologie in aanmerking. De Vlaamse regering kiest uit een lijst van genomineerden de laureaten voor de "Vlaamse Monumentenprijs Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen". De winnaars krijgen elk een bedrag van 2.500 euro. Vervolgens wordt onder deze vijf laureaten een winnaar van de Vlaamse Monumentenprijs aangeduid. Deze wint een bedrag van 12.500 euro en kan rekenen op de nodige media-aandacht.

De Vlaamse Monumentenprijs kende dit jaar dus zijn tiende editie. Vijf laureaten werden uit een eerste selectie door de KCML weerhouden, één voor elke Vlaamse provincie :

Antwerpen (A) : de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten

Heks (L) : de moestuin van het kasteek van Heks

Lede (O VI) : de fabriek voor zelfbestatigers La Lédoise

Beersel (VI B) : de pastorie van Dworp

De Haan (W VI) : het tramstation

Voor deze feestelijke editie werd een luxueuze folder uitgebracht, met de voorstelling van de kandidaten. De bekendmaking van de winnaar, de Antwerpse Academie, op het slotfeest van Open Monumentendag kon op veel persbelangstelling rekenen. De voorbije jaren ging de prijs naar de kasteelsite van Rekem (1999), de Vooruit in Gent (2000), de Brugse Griffie (2001) en het Bos 't Ename (2002).

I.4. Tweede opinieprocedure

Naar analogie met andere sectoren werd er het voorbije jaar een voorstel tot beroeps- of tweede opinie-procedure uitgewerkt. Deze maatregel streeft naar een objectivering van het beleid en een verruiming van het maatschappelijk draagvlak.

In 2004 zal dit voorstel verder vorm krijgen en zullen de nodige aanpassingen aan de wetgeving gerealiseerd worden.

I.5. Handhaving : een permanente kwaliteitszorg

Een beschermd monument wordt verwaarloosd, er wordt onrechtmatig gebouwd in een beschermd landschap, archeologische prospecties met ingrepen in de bodem worden in strijd met de vergunning uitgevoerd, een restauratie is niet vakkundig uitgevoerd,

Stuk voor stuk voorbeelden om aan te tonen dat een beschermingsbeleid niet los kan gezien worden van een daarbij aansluitend handhavingsbeleid.

Naast het klassieke optreden, het voeren van een procedure voor de correctionele rechtbank, zal in de toekomst meer aandacht besteed worden aan de stakingsvordering ingesteld door de wet van 12 januari 1993 betreffende het vorderingsrecht inzake de bescherming van het leefmilieu en aan de kortgedingprocedure waarbij dringende en voorlopige instandhoudingswerken kunnen worden opgelegd.

Om efficiënter te kunnen optreden ligt momenteel in het Vlaams parlement een ontwerp-decreet tot wijziging van het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten ter bespreking voor Dit mini-decreet moet het handhavingsbeleid inzake monumenten en stads- en dorpsgezichten afstemmen op dat van ruimtelijke ordening, zij het evenwel met eigen accenten.

Alle bepalingen inzake handhaving zijn nu gegroepeerd in één hoofdstuk. Sommige bepalingen werden correcter geformuleerd, andere werden toegevoegd.

Een aantal duidelijk omschreven inbreuken werden strafbaar gesteld. De verplichtingen voor de notaris werden uitgebreid om op die manier meer rechtszekerheid te creëren ten aanzien van de nieuwe eigenaar. Bij het verlijden van een akte van overdracht dient de notaris nu te vermelden of er voor het betrokken perceel een proces-verbaal werd opgemaakt en/of er een verplichting tot het uitvoeren van herstelmaatregelen op rust.

Inbreuken worden voortaan strenger bestraft. Daarnaast is een strafverzwaring voorzien wanneer de inbreuk gepleegd wordt door professionelen (vastgoedmakelaars, architecten, aannemers,...) en in het geval van bijzondere herhaling.

Ook de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen is expliciet opgenomen.

Een volgende vernieuwing in het decreet zijn de bepalingen inzake de administratieve geldboete en het dwangbevel. Inspiratie werd geput uit het decreet van 18 mei 1999 houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening. Het gaat hier om de gevallen waarin iemand, ondanks een bevel tot stillegging, en vaak ondanks herhaalde waarschuwingen en zelfs verzegeling, halsstarrig de verboden werken of handelingen verderzet. Deze maatregel heeft in de ruimtelijke ordening reeds haar deugdelijkheid bewezen. En nog meer dan in de ruimtelijke ordening is het voor de monumenten, stads- en dorpsgezichten van belang verdere schade te beperken.

De rechter, die in zijn vonnis of arrest uitspraak zal doen over het herstel, kan slechts één maatregel opleggen, namelijk herstel in de oorspronkelijke toestand. Dit was ook al voorzien in het bestaande decreet van 3 maart 1976 en wordt behouden. Uiteraard bevat het decreet ook een bepaling inzake de ambtshalve uitvoering indien de plaats niet binnen de termijn die door de rechtbank werd gesteld in de vorige staat werd hersteld. Ook al is het in de eerste plaats wenselijk dat de betrokkene de herstelmaatregel vrijwillig uitvoert, toch is deze stok achter de deur nodig.

De doorbraak in de behandeling van onroerend erfgoedzaken voor het gerecht die zich de voorbije jaren liet voelen, moet verder gestimuleerd worden. Feit is in elk geval dat de parketten meer oog hebben voor inbreuken in de sector van het onroerend erfgoed (mede dank zij de vergaderingen van de Commissie Vervolgingsbeleid), en dat een aantal uitspraken van hoven en rechtbanken een mentaliteitswijziging inluiden. Het spreekt voor zich dat een veroordeling tot het betalen van een dwangsom bij het niet uitvoeren van het herstel een efficiënt drukkmiddel is.

Vermeldenswaard zijn eveneens de contacten met de Algemene Politie-eindienst die werden opgestart om het hoofd te kunnen bieden aan diefstallen van waardevolle kunstvoorwerpen in beschermde onroerende goederen.

Voorgaande maatregelen zullen tevens een onmiskenbaar preventief effect hebben op de houding van de burger, die nu wel twee keer zal nadenken vooraleer de wet, decreet- en regelgeving op het onroerend erfgoed te overtreden.

Het versterken van het handhavingsbeleid heeft niet tot doel een louter repressief klimaat te scheppen, maar wil alleen het voortbestaan van onze culturele identiteit veilig stellen. Aldus zal het handhavingsbeleid het sluitstuk vormen van de zorg voor het onroerend erfgoed.

1.6. Naar een vereenvoudiging van de regelgeving

Eén van de doelstellingen van de huidige regering is de wetgeving helder en eenvoudig te maken. Vlaanderen heeft nood aan minder, maar efficiëntere wetten.

In de sector van het onroerend erfgoed wordt hieraan dan ook tegemoetgekomen, enerzijds door de invoering van het principe van onderhoudsenveloppes en een precieze definiëring van onderhoudswerken, en anderzijds door de administratieve vereenvoudiging bij restauratie- en onderhoudswerken aan beschermde gebouwen bestemd voor een erkende eredienst.

Voor de uitvoering van nieuwe beleidsaccenten inzake onderhoud werd bij de wijziging van het decreet van 3 maart 1976 ervoor gekozen het bestaande systeem van de onderhoudspremie te vereenvoudigen en de administratieve lasten te verlichten. De toekenning van een onderhoudsenveloppe gekoppeld aan een meerjarenonderhoudsplan vermijdt immers dat eigenaars, houders van zakelijke rechten of huurders van vooral grootschalige monumenten elk jaar opnieuw administratieve formaliteiten moeten vervullen.

Ingevolge de bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en gemeenschappen zijn sinds 1 januari 2002 een aantal bevoegdheden inzake de kerkfabrieken en de instellingen die belast zijn met het beheer van de temporalien van de erkende erediensten overgedragen aan de gewesten. Tot die overgedragen bevoegdheden behoort ook het verlenen van de toestemming voor restauratie- en onderhoudswerken aan beschermde gebouwen bestemd voor een erkende eredienst, zoals bedoeld in het koninklijk besluit van 16 augustus 1824 houdende dat de kerkbesturen en kerkelijke administraties geen beschikkingen kunnen nemen omtrent onderwerpen, waarvan de bezorging hen niet uitdrukkelijk bij de bestaande wetten, reglementen of verordeningen is opgedragen..

Ondertussen is de delegatieregeling in die zin aangepast, werd omzendbrief BA-2002/14 verstuurd en zijn richtlijnen verstrekt over de te volgen werkwijze. De aangegeven werkwijze past in een streven naar administratieve vereenvoudiging. Voortaan zullen beslissingen sneller en efficiënter worden uitgevoerd.

De toepassing van voormeld koninklijk besluit van 16 augustus 1824 vereiste voor elk werk aan een kerk of gebouw, bestemd voor de eredienst, een “koninklijke machtiging”. Dit kon de procedure voor soms hoogdringende werken aan beschermde monumenten nodeloos vertragen. Bovendien verstreek in vele gevallen – als de werken aanbesteed waren – de geldigheid van de biedingen, waardoor de aannemers niet meer door de initiële prijzen gebonden waren. Een wijziging van het koninklijk besluit van 16 augustus 1824 drong zich dan ook op. Voortaan zou geen dergelijke machtiging meer nodig zijn voor onderhouds- en restauratiewerken voor zover die werken geen wijzigingen van blijvende aard aanbrengen of geen wezenlijke weerslag hebben op de organisatie van de eredienst. Aangezien de niet afgeschafte koninklijke besluiten uit de Hollandse periode kracht van wet hebben, dient een wijziging bij decreet te gebeuren. Een voorontwerp van decreet ligt momenteel voor advies bij de Raad van State.

Ook dit voorontwerp ligt dus in de lijn van het regeerakkoord, dat aandringt op de afschaffing van overbodige regelgeving.

1.7. Historische tuinen en parken : beter beschermd

In het verleden bestond binnen de Afdeling Monumenten en Landschappen geen consensus over het beschermen van historische tuinen en parken. Al naargelang het geval werden ze als monument, landschap, of stads-of dorpsgezicht gekwalificeerd, zonder dat daar objectieve criteria aan ten gronde lagen. De *'Nota houdende richtlijnen voor de bescherming van tuinen, parken in het Vlaams gewest met het oog op een eenvormige aanpak en een coherente beheersvisie'* geeft duidelijke richtlijnen en maakt komaf met deze willekeur. De nota kwam tot stand na intern overleg en zal voor alle provinciale cellen als leidraad dienen. Het is een eerste voorbeeld van het belang van een centraal gestuurd overleg binnen de Afdeling.

Tijdens de afgelopen legislatuur werden in totaal 269 historische tuinen en parken beschermd :

	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Totaal
Voorlopig beschermd	0	12	52	6	24	94
Definitief beschermd	19	17	91	18	30	175

Voor 2004 staat de bescherming van volgende tuinen en parken op het programma :

Antwerpen

ANTWERPEN: Parkencomplex Middelheim, Vogelenzang, Nachtegaelpark en

Den Brandt

MALLE : domein de Renesse met het 's Herenbos

RANST : omgevend park van kasteel Vrieselhof, in Vallei het Groot Schijn met domein Vrieselhof)

Limburg

Parken en tuinen van de gemeente WELLEN

Oost-Vlaanderen

Te selecteren parken en tuinen aansluitend op de lopende geografische inventaris

Vlaams-Brabant

BIERBEEK (Lovenjoel): Het Klein Park (domein Ave Regina)

DIEST: Graanmarkt: Warandepark

DIEST: Koning Albertstraat 38: uitbreiding bescherming met tuin van de "Bloempot")

HOLSBEEK (Nieuwrode/Sint-Pieters-Rode): tuin van de pastorie van Sint-Pieters-Rode & Wingevallei

LUBBEEK (Linden): Park van Rood kasteel

PEPINGEN (Heikruis): het kasteeldomein Ter Rijst

ROOSDAAL (STRIJTEM): kasteeldomein van Strijtem

TERVUREN: Park van Tervuren

HOLSBEEK : Omgeving kasteel van Horst

LUBBEEK (Lubbeek) : Domein Gellenberg

LUBBEEK (Pellenberg) : Kasteel de Maurissens

BIERBEEK : Sint-Camillussite

KORTENBERG : abdijsite

Parken en tuinen als onderdeel van de opstart van de beschermingen horende bij de her-inventaris van het bouwkundig erfgoed rond Brussel. Met name voor de gemeente Grimbergen, Vilvoorde, Wemmel en Machelen.

West-Vlaanderen

OOSTENDE : Leopoldpark en Maria-Hendrikapark

OOSTKAMP : park bij kasteeldomein Gruuthuuse

Te selecteren parken en tuinen aansluitend op de lopende geografische inventaris

I. 8. Actief beheer : nieuwe initiatieven inzake boomverzorging

De Afdeling Monumenten en Landschappen beschouwt boomverzorging als een belangrijk facet van haar erfgoedbeheer. In eerste instantie wordt, uitgaande van een inventarisatie van waardevolle bomen en boomgroepen een efficiënt beleid rond 'Monumentale bomen en struiken' beoogd. Na bescherming blijft vaak een goed beheer van de monumentale boom achterwege. Er zal nagegaan worden hoe dit beheer doelmatiger en efficiënter kan georganiseerd worden. Eén en ander zal via de vernieuwde onderhoudspremieregeling opgelost worden. In 2003 werd er reeds deelgenomen aan de werkgroep ter herziening van het Standaardbestek voor de

wegenbouw, Hfst XI Groenaanleg en groenonderhoud. Hierbij werd het aspect beheer houtige gewassen (met een erfgoedwaarde) behartigd.

In 2004 wordt de opstart van vorming van boomverzorgers verder uitgewerkt. Daarnaast zal de verdere bescherming van waardevolle bomen en struiken niet vergeten worden. Hierbij wordt ook bestudeerd hoe binnen het beheerskader dat de bescherming biedt via stimulansen effectief tot het behoud en het goede beheer kan komen. Naast de inventarisatie van monumentale bomen met een beschermd statuut (als monument, als deel van een stads- of dorpsgezicht of landschap) zal ook een bruikbaar systeem voor de inventarisatie van monumentale bomen uitgewerkt worden.

1.9. Projecten voor het kerkelijk erfgoed

In tijden van toenemende secularisatie en ontkerkelijking, gepaard gaand met een dalend aantal priesters en kloosterlingen en de vergrijzing van de religieuze gemeenschappen, vergt de zorg voor het kerkelijk erfgoed een dwingende aandacht. In het bijzonder dringt zich de problematiek op van het behoud, het beheer, de revalorisatie en de herbestemming van het kerkelijk roerend en onroerend erfgoed in Vlaanderen. Het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads-en dorpsgezichten, gewijzigd bij decreet van 8 december 1998 voorziet niet alleen in de nodige bescherming van het waardevolle onroerend monumentale erfgoed in Vlaanderen, maar ook in de bescherming van 'de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen'. Het decreet komt duidelijk tegemoet aan de nood tot bescherming van waardevolle interieurs en interieurstukken, maar roept ook een bijzonder spanningsveld op tussen de bescherming van het monument, inclusief de cultuurgoederen enerzijds en zijn eventuele herbestemming in functie van zijn behoud anderzijds. In het bijzonder op het vlak van het kerkelijke erfgoed wordt dit vraagstuk zeer prangend. Niet alleen komt hierbij de problematiek van de herbestemming van waarden-vol erfgoed bovendrijven - welke soorten bestemmingen zijn verenigbaar met de geest van een beschermd kerk- of kloostergebouw, inzonderheid wanneer zich hierin nog waardevolle en waardenvolle interieurstukken (zoals altaren, communiebanken,...) bevinden - , maar dienen zich ook stilaan vragen aan omtrent het behoud, beheer en de toekomst van het monument (kan elke beschermde kerk als kerk blijven functioneren, welke mogelijke bestemmingen en vormen van beheer kunnen het behoud van het kerkelijk monument garanderen). Het lijkt in dit kader ook van belang het begrip 'cultuurgoederen, die integrerend deel uitmaken van het monument' nader te omschrijven en de graad van eventuele bescherming aan te geven.

Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur zal vanuit zijn bijzondere positie en op basis van zijn expertise op het vlak van het kerkelijk erfgoed meewerken aan het formuleren van structurele oplossingen voor het behoud en de valorisatie van het beschermd of te beschermen kerkelijk erfgoed in Vlaanderen, rekening houdend met de vigerende wetgeving inzake roerend en onroerend erfgoed en de wetgeving op de kerkfabrieken en steeds in nauw overleg met de toezichthoudende en bevoegde overheden.

In dit kader zal het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur in 2004 enkele voorbereidende studies verrichten en/of begeleiden :

1. Inventarisatie van het roerend erfgoed in beschermde kerkelijke monumenten in Vlaanderen : stand van zaken

Kwantitatieve en kwalitatieve studie van de inventarisatie van het kerkelijk erfgoed in beschermde kerkelijke monumenten in Vlaanderen, zowel in openbaar (kerkfabrieken, gemeente, OCMW) als in privébezit (kloosters, colleges, bisdommen...). Een maximale inventarisatie is noodzakelijk om de problematiek rond het kerkelijk erfgoed in Vlaanderen in te schatten en beheersbaar te houden. Doel van de studie is in kaart te brengen in welke mate beschermde kerkelijke monumenten in Vlaanderen beschikken over een adequate inventaris van het daar aanwezige roerende erfgoed en in hoeverre lacunes op dit vlak moeten worden ingevuld of achterstanden ingehaald. De studie gebeurt op basis van een uitgebreide bronnenstudie (gepubliceerde inventarissen, *Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen* - fotodocumentatie van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium,...), een enquête bij de toezichthoudende overheden, inzonderheid de provincies en bisdommen en een gerichte enquête bij de beheerders en/of eigenaars van de kerkelijke monumenten in Vlaanderen.

2. De herbestemming van kerkelijke monumenten : situatieschets en case-studie

Vergelijkende studie en analyse van al dan niet geslaagde herbestemmingen van kerkelijke monumenten in binnen- en buitenland. Op basis van deze studie worden verdedigbare voorstellen geformuleerd omtrent mogelijke nieuwe of gedeelde bestemmingen van kerkelijke monumenten. Tevens wordt nagegaan op welke

wijze de problematiek rond het roerend kerkelijk erfgoed in kerkelijke monumenten in het buitenland is geregeld (cf. de conventie van Granada, die ook door deze landen is onderschreven)

I.10 Funerair erfgoed

Ingevolge de Lambermontakkoorden is het Vlaams Gewest sinds 1 januari 2002 bevoegd voor de materie van begraafplaatsen en lijkbezorging. Rekening houdend met de eigen funeraire cultuur in Vlaanderen, de nood aan een heldere regelgeving en de actualisering van een aantal procedures, werd een nieuw decreet over de begraafplaatsen wenselijk. Momenteel heeft de Vlaamse regering een ontwerpdecreet goedgekeurd. Binnen dit ontwerpdecreet wordt een precieze afbakening gemaakt van de verantwoordelijkheden van de overheid voor het funeraire gebeuren. Er zijn tevens mogelijkheden gecreëerd voor het behoud van funerair erfgoed van lokaal belang.

De Afdeling Monumenten en Landschappen zal dan ook in 2004 - in het kader van de geïntegreerde samenwerking met de Administratie Binnenlandse Aangelegenheden - een uitvoeringsbesluit opmaken waardoor binnen de onderhoudspremieregeling ruimte vrij komt voor financiële ondersteuning m.b.t. het behoud van dit kwetsbaar erfgoed.

Daarnaast zal in 2004 gewerkt worden aan richtlijnen voor het beheer van funerair erfgoed. Die richtlijnen moeten het voor gemeenten op termijn mogelijk maken om voor waardevolle begraafplaatsen een beheersplan uit te werken.

II. Monumentenzorg

II.1. Inventarisatie en bescherming

Inventarisatie : startpunt van het beleid

De inhaalbeweging inzake inventarisatie van het bouwkundig erfgoed, die sinds het begin van deze legislatuur werd ingezet, is inmiddels onder meer dankzij de uitbreiding van de projectteams ter zake op kruissnelheid gekomen.

Tijdens deze legislatuur verschenen volgende kantons in boekvorm : Roeselare, Hooglede, Izegem, Lichtervelde, Brugge (oudste kern), Borgloon, Westerlo, Mol, Herentals en Hoogstraten.

De voltooide inventarissen vinden hun weg naar het publiek door middel van de gekende reeks "Bouwen door de eeuwen heen". Eind 2003/begin 2004, verschijnen nog het kanton Arendonk en twee delen over de Brugse binnenstad. De kantons Neerpelt-Peer en Maaseik-Bree zullen in november 2003 klaar zijn voor publicatie. Ook voor de kantons Oudenaarde en Kruishoutem is de publicatie in voorbereiding. Volgende delen in de reeks zullen verschijnen in de vorm van PDF-documenten.

Midden 2003 werden de provincies Antwerpen en Limburg volledig in kaart gebracht voor wat het veldwerk betreft, de uitwerking van de verkregen informatie zal ten laatste afgerond zijn eind 2003. De provincie Oost-Vlaanderen volgt in 2004, zodat dan de inventarisatie voor gans Vlaanderen afgerond zal zijn, uitgezonderd de provincie West-Vlaanderen waarvoor, gelet op de aanzienlijke achterstand, 2008 voorop gesteld wordt.

In de eerste helft van 2003 werd de inventarisatie afgerond in Oost-Vlaanderen voor de gemeenten Sint-Laureins (arrondissement Eeklo), Wetteren en Wichelen (arrondissement Dendermonde). In de provincie West-Vlaanderen werden volgende gemeenten geïnventariseerd: Menen, Lo-Reninge en de Brugse deelgemeenten Christus-Koning, Sint-Pieters, Koolkerke en Sint-Jozef.

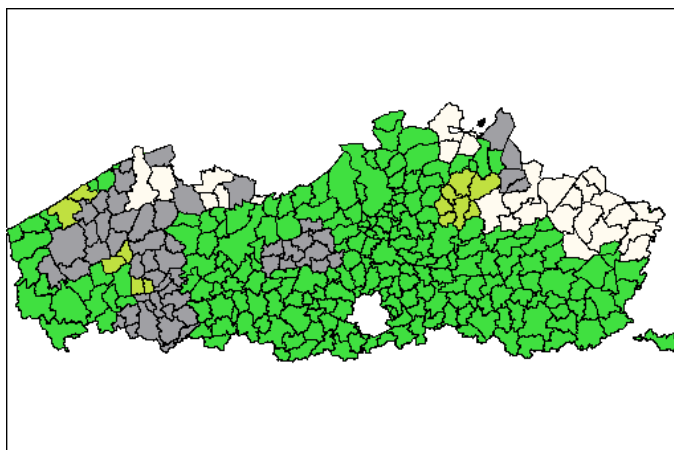
Tegen het einde van het jaar zullen ook de gemeenten Arendonk, Dessel, Ravels, Poppel, Retie en Weelde in kaart gebracht zijn, waarmee de inventaris voor de provincie Antwerpen is afgerond. Dit is ook voor de provincie Limburg het geval, waar de laatste hand wordt gelegd aan de kantons Bree, Maaseik, Neerpelt en Peer. In de provincie Oost-Vlaanderen staan de gemeenten Zelzate en Berlare nog voor dit najaar op het programma. In de provincie West-Vlaanderen worden de gemeenten Wevelgem, Spiere-Helkijn, de Brugse deelgemeenten Sint-Andries en Sint-Michiels, Diksmuide (met inbegrip van veertien deelgemeenten) en Damme (met vijf deelgemeenten) geïnventariseerd.

In 2004 zijn bij de West-Vlaamse inventarisploegen de gemeenten Avelgem en Anzegem (beiden met vier deelgemeenten), de resterende deelgemeenten van Diksmuide en Damme, de Brugse deelgemeenten Assebroek, Sint-Kruis, Dudzele, Lissewege, Zwankendamme en Zeebrugge, evenals Houthulst (met twee deelgemeenten) en Jabbeke (inclusief vier deelgemeenten) gepland. In Oost-Vlaanderen worden in 2004 de gemeenten Assenede, Zele, Hamme en Waasmunster behandeld.

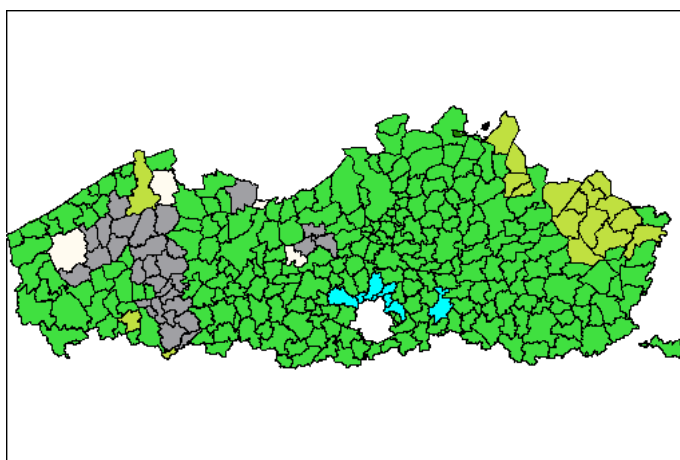
In de provincie Vlaams-Brabant werd inmiddels een herinventarisatieproject opgestart. Het doel van deze herinventarisatie is het aanvullen en actualiseren van de bestaande inventarissen, aangepast aan de sinds de jaren '70 geëvolueerde criteria omtrent inventarisatie.

In de eerste helft van 2003 werd het veldwerk voor de gemeenten Grimbergen, Vilvoorde, Machelen en Wemmel afgerond en zijn ook de teksten grotendeels klaar. De herinventarisatie van de gemeenten Zaventem en Asse werd aangevat, in het najaar volgen nog de gemeenten Dilbeek, Kraainem, Wezenbeek-Oppem en Tervuren, waarvan het veldwerk in 2004 zal afgerond zijn. In 2004 staan de gemeenten Sint-Pieters-Leeuw, Beersel, Drongenbos, Linkebeek en Sint-Genesius-Rode op het programma (afronding van deze gemeenten in de loop van 2005). Tegen het midden van 2004 wordt ook de herinventarisatie van de stad Leuven gepland.

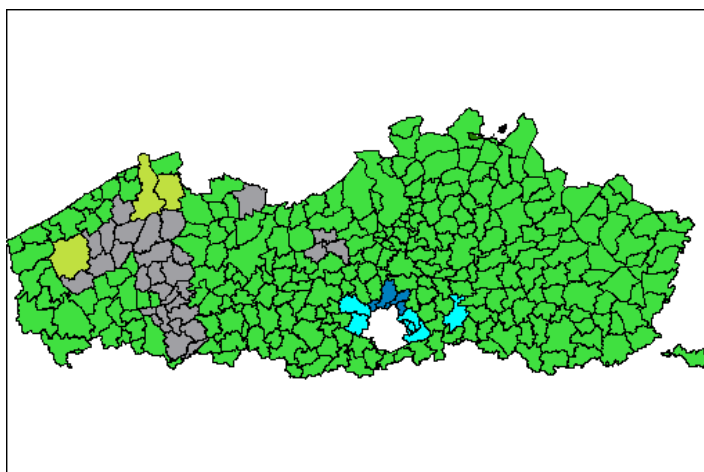
In Antwerpen wordt een herinventarisatieproject opgestart voor 'Oud Antwerpen', ter voorbereiding van een eventuele kandidaatstelling als Werelderfgoed. Eind dit jaar zal hiervoor een concreet stappenplan ter beschikking zijn.

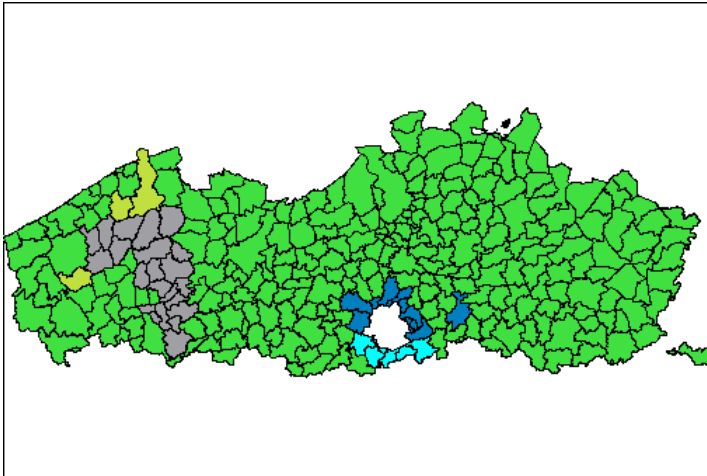
Stand van zake inventarisatie bij het begin van de legislatuur.

Stand van zake inventarisatie september 2003.

Stand van zake inventarisatie eind 2003.

Stand van zake inventarisatie eind 2004.

	Inventarisatie niet gestart		Inventarisatie voltooid
	Inventarisatie aan de gang		Herinventarisatie aan de gang
	Inventarisatie gedeeltelijk voltooid		Herinventarisatie voltooid

Bescherming : behoud van eigenheid

De sinds 1999 gestarte inhaalbeweging inzake inventarisatie werd onvoorwaardelijk verbonden aan een versneld beschermingsbeleid. Dankzij dit geactiveerd beschermingsbeleid is het aantal definitief beschermde monumenten inmiddels in 2003 gestegen tot 8328.

	Definitief beschermd Toestand op 13 juli 1999	Definitief beschermd Toestand op 22 september 2003
Monumenten	6825	8328
Stadsgezichten	276	316
Dorpsgezichten	903	1055

Overzicht van het aantal monumenten, stads- en dorpsgezichten, beschermd tussen 1 januari 2003 en 18 september 2003:

	Definitief beschermd	Voorlopig beschermd
Monumenten	253	297
Stadsgezichten	5	1
Dorpsgezichten	20	21

De hierna volgende lijst geeft een beeld van de belangrijkste gebieden met voorlopige en definitieve beschermingen in 2003:

Blankenberge
Borgloon
Dendermonde (met Appels, Baasrode en Vlassebroek, Grembergen, Mespelare, Oudegem, Schoonaarde, Sint-Gillis-bij-Dendermonde)
Diest
Dilsem-Stokkem
Gooik
Grobbendonk
Herentals
Knokke-Heist
Kortrijk
Kinrooi
Laarne (met Kalken)
Maldegem (met Adegem, en Middelburg)
Oostende
Poperinge
Sint-Truiden Begijnhof
Wichelen (met Schellebelle en Serskamp)
Voeren

Naast deze gebiedsgebonden beschermingen werden ook een aantal thematisch gegroepeerde beschermingsprocedures ingezet : bruggen in Brugge, pastorieën in het kanton Aalst en in het kanton Oudenaarde, art nouveau-woningen in de Antwerpse deelgemeenten.

Volgen nog eind dit jaar :

Atlantic Wall
De rand rond Brussel : Grimbergen, Vilvoorde, Machelen, Wemmel
Lo-Reninge
Menen en deelgemeenten
Sint-Laureins (met Sint-Jan-in-Eremo, Sint-Margriete, Waterland-Oudeman en Watervliet)
Wetteren (met Massemen en Westrem)
Wevelgem en deelgemeenten
Wichelen (met Schellebelle en Serskamp)
Zelzate

Voor 2004 worden gepland :

Assenede (met Bassevelde, Boekhoute, Oosteklo)
Beringen
Berlare (met Overmere en Uitbergen)
Dilbeek
Hamme (met Moerzeke)
Kraainem
Leopoldsburg
Maaseik (selectie uit kanton)
Neerpelt (selectie uit kanton)
Oud-Antwerpen
Tongeren
Tervuren
Wellen
Wezembeek-Oppem
Zelee

In West-Vlaanderen houden de beschermingen gelijke tred met de inventarisatie, omdat elke inventarisatiecampagne er onmiddellijk gevolgd wordt door een beschermingsronde. Voor 2004 staan zo volgende gemeenten op het programma :

Avelgem en Anzegem (beiden met vier deelgemeenten), de resterende deelgemeenten van Diksmuide en Damme, de Brugse deelgemeenten Assebroek, Sint-Kruis, Dudzele, Lissewege, Zwankendamme en Zeebrugge, evenals Houthulst (met twee deelgemeenten) en Jabbeke (inclusief vier deelgemeenten)

II.2. Bescherming biedt een beheerskader voor onderhoud en restauratie

Naar uitvoering van de beoogde optimalisering van het onderhoudsbeleid

Het is genoegzaam bekend dat, door de nodige en de passende onderhoudswerkzaamheden tijdig uit te voeren, zowel de authenticiteit bewaard blijft maar ook dure restauraties kunnen vermeden of uitgesteld worden.

De nu in het Vlaams Parlement voorliggende wijziging van het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten voorziet daartoe een grondige evaluatie en bijsturing van het onderhoudsbeleidsinstrumentarium..

Een eerste maatregel bestaat in de creatie van de mogelijkheid om voor sommige, veeleer grootschalige monumenten (zoals kapittelkerken, kathedralen, abdijcomplexen, grote historische stadhuizen, kastelen, schouwburgen, ...) een eerstelijnszorg door middel van meerjaren-onderhoudsplannen te realiseren. Dit moet hun eigenaars en gebruikers toelaten om bij de invulling van hun onderhoudsplicht vanuit een meerjarenperspectief te werken. In die gevallen is het dan ook belangrijk dat deze eigenaars en gebruikers niet onnodig met een veelheid aan administratieve handelingen, namelijk het jaarlijks opnieuw aanvragen van een onderhoudspremie, maar precies op een administratief vereenvoudigde wijze kunnen terugvallen op een onderhoudsenveloppe die gelieerd is aan de uitvoering van het door de bevoegde administratie goedgekeurde onderhoudsplan. In dit verband leek het dan ook aangewezen om in het voorliggende ontwerp-decreet duidelijker te bepalen wat onder onderhoudswerken wordt begrepen.

Onder deze onderhoudswerken ressorteren voortaan ook werkzaamheden aan niet als monument beschermde kenmerkende erfgoedelementen in beschermde stads- en dorpsgezichten. Aldus wordt tevens in het kader van het activerend en stimulerend voorkomingsbeleid dat met betrekking tot het onroerend cultureel erfgoed wordt voorgehouden, een passende oplossing gegeven voor het al te veel op voorschriften of erfdiensbaarheden gestoelde beheer van stads- en dorpsgezichten.

Voor de instandhouding van hun onroerend erfgoedobject dat beeldbepalend is voor het beschermde stads- en / of dorpsgezicht waarvan het deel uitmaakt, maar niet als monument beschermd is, voorziet de vigerende decreet- en regelgeving geen stimulerende maatregelen in de vorm van onderhouds- of restauratiepremies. Daar de instandhoudingsvoorschriften voor wat het exterieur van deze objecten betreft, van dezelfde orde zijn als die van beschermde monumenten, wordt met deze decreetsbepaling een discriminatoire toestand rechtgezet. Met de voorgestelde bijsturing worden de eigenaars en gebruikers gestimuleerd om met de bijzondere erfgoedkenmerken van stads- en dorpsgezichten, hetgeen precies aan de basis lag van hun bescherming, op een passende manier om te gaan. Bijzondere aandacht zal ook gaan naar waardevol niet-beschermd funerair erfgoed.

Even stiefmoederlijk worden momenteel ook de kleinere onroerende erfgoedelementen, al dan niet gelegen in een beschermd stads- en dorpsgezicht, beheerd. Momenteel vallen deze relictten, die nochtans een eigen, specifieke kleurzetting aan het ruraal en / of stedelijk landschap geven, immers volledig buiten het toepassingsveld van de vigerende regelgeving. Om hun significante betekenis in het landschap of het dorps- of stadsweefsel toch veilig te stellen voorziet het wijzigingsdecreet in de decretale mogelijkheid om ook met betrekking tot deze onroerende cultuurwaarden een beheer op te zetten.

Een kwalitatieve invulling van de spanning tussen authenticiteit en restauratie

In 1991 verving de Vlaamse regering de subsidieregeling voor restauratie van het beschermde erfgoed door een premiereregeling. Dat bracht vooral een sterk vereenvoudigde procedure mee, waar veel efficiënter mee gewerkt kon worden.

Toch gaf deze premiereregeling geen volledige voldoening. Maatregelen die de kwaliteit verbeteren, kwamen immers niet voor een premie in aanmerking. Studies en onderzoek vielen eveneens uit de boot. Geleidelijk werd

de regeling ook ingehaald door de ontwikkelingen die de monumentenzorg in Vlaanderen het voorbije decennium onderging. Daarom werd een grondige evaluatie van het premiestelsel noodzakelijk geacht.

Op 14 december 2001 keurde de Vlaamse regering de aangepaste premiereregeling goed : het besluit van de Vlaamse regering van 14 december 2001 houdende de vaststelling van het premiestelsel voor restauratiewerkzaamheden aan beschermde monumenten, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 20 september 2002

De regeling van vandaag komt tegemoet aan vele van de vroegere tekortkomingen. Daarnaast zijn er nieuwigheden in opgenomen. Zo kan een premie worden toegekend voor promotionele restauratieprojecten. De 'ruiterprojecten', of restauratiewerkzaamheden die worden uitgevoerd met het oog op sociale huisvesting, beantwoorden aan de vraag naar een geïntegreerde samenwerking met de huisvestingssector.

De aangepaste premiereregeling biedt een antwoord op de nieuwe beleidsaccenten die de voorbije jaren in de monumentenzorg zijn gelegd. Zij getuigt van een grondige inhoudelijke vernieuwing :

Zo werden de begrippen '*open monument*' en '*open-monumentenvereniging*' geïntroduceerd, met de bedoeling de gerestaureerde monumenten beter te ontsluiten door ze toegankelijker te maken, er een goed onthaal in te voorzien en er een publiekswerking op te zetten.

Voortaan kan een premie worden verkregen voor *promotionele projecten*: dat houdt in dat een beperkte financiële steun (10%) mogelijk is voor initiatieven die op commerciële basis een monument restaureren (industriële complexen of voormalige kloosters bijvoorbeeld); daardoor kunnen monumenten die hun oorspronkelijke bestemming verloren hebben, er gemakkelijker een nieuwe krijgen.

Een *geïntegreerde financiering* van restauraties wordt mogelijk: krijgt een monument een nieuwe bestemming als woongelegenheden, dan kan het naast de restauratiepremie ook overheidssteun van Sociale Huisvesting en Woonbeleid krijgen. Een dergelijke restauratie wordt een 'ruiterproject' genoemd.

Duurzame ontwikkeling wordt nagestreefd, door voortaan ook financiële steun te verlenen voor werkzaamheden die het monument beter toegankelijk maken met het oog op onderhoud; *integrale kwaliteitszorg* is het streefdoel: er worden middelen verleend om voorafgaand onderzoek uit te voeren. De selectie van ontwerpers en uitvoerders moet een vakkundige uitvoering garanderen.

A. EEN GEPASTE SPREIDING VAN HET RESTAURATIEBUDGET : RESTAURATIEËNVELOPPES

In 2002 werd gestart met het uitbetalen van restauratiepremies in de vorm van restauratieënveloppes. Ze worden toegepast bij belangrijke monumenten die een grootschalige restauratiecampagne in het vooruitzicht hebben. Er wordt een termijnplanning uitgewerkt, die een spreiding van de budgetten toelaat. In de praktijk worden restauratieënveloppes toegepast bij grote monumenten waar voor minstens 10 jaar werk, en voor minstens 6.500.000 euro kosten aan zijn. Deze gebouwen kunnen via het envelope-systeem dan rekenen op een jaarlijkse restauratiepremie van om en bij de 520.000 euro. Bij kerken komt dit neer op een betoelaagbaar bedrag van rond de 650.000 euro. In de eredienst werd het systeem van de 10-jarige enveloppes in 2003 nog uitgebreid. Per provincie, behalve in Antwerpen, werd een tweede enveloppedossier opgestart. De kerken die in 2002 al konden rekenen op een envelope waren:

Halle	Sint-Martinuskerk
Brugge	Sint-Salvator
Aalst	Sint-Martinuskerk
Sint-Truiden	O.L.Vrouwkerk
Antwerpen	O.L.Vrouwkathedraal

Bijkomende enveloppes gingen naar :

Leuven	St Pieterskerk
Brugge	OLVrouw
Gent	Sint Baafs
Tongeren	O.L.Vrouw Basiliek

Door bouwfysische noodwendigheden en omdat verdere fasering onmogelijk was kregen de basiliek van Tongeren en de St Baafskathedraal respectievelijk een dubbele en een driedubbele restauratie-enveloppe toegekend.

B. RESTAURATIE 1999 - 2003 : BLIKVANGERS PER PROVINCIE

Antwerpen

In Antwerpen springt uiteraard de restauratie en herbestemming van het St Felixpakhuis in het oog. In dit negentiende-eeuws pakhuis zal Stad Antwerpen al haar archieven bijeenbrengen die nu nog verspreid liggen over al de verschillende stadsdiensten. De eerste fase van de werken, de herstelling van het dak, is afgerond en de tweede fase, de gevelrestauratie, is volop aan de gang.

Ook de winnaar van de Vlaamse Monumentenprijs editie 2003 is een realisatie waar iedereen trots op kan zijn. Hogeschool Antwerpen realiseerde met de restauratie van de Antwerpse Academie een project dat mooi illustreert hoe hedendaagse ingrepen harmonieus kunnen worden ingepast in een historisch pand dat zijn vroegere glorie terugkreeg.

In Mechelen is de verrassende en gedurfde restauratie van “De Maegd van Mechelen” in de St Katelijnestraat een prachtig voorbeeld van hoe monumenten ook vroeger vaak al een echte kleurenpracht tentoon spreidden in het stadsbeeld.

Limburg

In Bree wordt momenteel de laatste hand gelegd aan de omvorming van het voormalige St Michielscollege tot het nieuwe stadhuis. Dit voormalig college in het hartje van de stad zal onderdak bieden aan de volledige gemeenteadministratie. Dit project is een goed voorbeeld van doordacht beheer waarbij grote beschermde monumenten een zinvolle herbestemming krijgen. Daarnaast is de tweede fase van de restauratie van de basiliek van Tongeren gestart. Een grote archeologische kelder en een crypte worden aangelegd. Tegelijkertijd vinden er ingrijpende stabiliteitswerken aan het gebouw plaats. In St Truiden wordt de toren van de St Trudoabdij, die het hele stadsgezicht domineert, gerestaureerd.

Oost-Vlaanderen

Vermeldenswaardige projecten die tijdens de afgelopen legislatuur werden verwezenlijkt zijn onder andere de restauratie van het zwembad Van Eyck en de Handelsbeurs, beide in Gent. Het prachtige art decozwembad Van Eyck werd in zijn oude glorie hersteld en kreeg een opvallende nieuwe ingangspartij. De Handelsbeurs of de voormalige Hoofdwacht op de Kouter in Gent werd respectvol gerestaureerd en herbestemd tot concertzaal. Dit project is zowel voor de monumenten als voor de identiteit van de Kouter uiterst waardevol. Hierdoor krijgt deze centrumplaats er een belangrijke publieke functie bij.

Dit jaar worden twee grote projecten tegelijk aangevat. In Gent het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, waarvan de verhuis al praktisch rond is, en de stabiliteits- en herstelwerken aan het hoogkoor van de Sint Baafskathedraal. Beide projecten krijgen een subsidiëring (aandeel Vlaams Gewest) van respectievelijk 1,7 miljoen euro en 1,9 miljoen euro.

In het kader van de restauratie van waardevolle historische kasseiwegen in Vlaanderen wordt dit jaar een premie toegekend voor de restauratie van de Muur en de Oudenberg van Geraardsbergen, bekend van de Ronde Van Vlaanderen. Het aandeel van het Vlaams Gewest bedraagt ongeveer 650.000 euro

Vlaams Brabant

In Vlaams Brabant zijn volgende projecten vermeldenswaard : de herbestemming van het Celestijnenklooster in Heverlee tot campusbibliotheek en de restauratie van de gevels en daken van de Universiteitsbibliotheek. Beide projecten zijn één van de eerste toepassingen van de betoelaging voor restauraties van onderwijsgebouwen. De gerestaureerde gevels van de Universiteitsbibliotheek zijn een blikvanger in de stad. Vooral de herstellende verguldingen zijn opvallend en vormen een toeristische attractie. Het Celestijnenklooster kreeg terug een zinvolle nieuwe functie, met een uitgesproken publiek karakter en uitstraling. De combinatie van gerestaureerd oud met hedendaags nieuw is veelbesproken en gewaagd, en toont aan dat monumentenzorg ook 'levend' kan zijn.

Evengoed vermeldenswaardig zijn de aanhoudende inspanningen voor het Groot Begijnhof te Leuven. In de voorbije jaren zijn tientallen daken aangepakt met ettelijke onderhoudspremies en met diverse restauratiepremies. Hierdoor werd de zorg voor dit werelderfgoed mede ondersteund door planmatig onderhoud. Op zichzelf zijn dit weinig spectaculaire dossiers, enkel door dit onderhoud kan de toekomst van dit erfgoed verzekerd worden.

De eerste restauratie-enveloppe in Vlaams-Brabant voor de Sint-Martinuskerk Halle heeft ervoor gezorgd dat dit reeds lang aanslepende dossier terug op het goede spoor zit. Na de interieurreiniging, de torenrestauratie deel 1

en deel 2, volgt in 2004 de doopkapel. Nadien volgen nog de overige gevels en daken in verschillende fasen na elkaar.

West-Vlaanderen

Naar aanleiding van de beslissing om in 2002 aan Brugge de titel van culturele hoofdstad van Europa toe te wijzen werd een indrukwekkend restauratieprogramma gerealiseerd. Het programma omvat belangrijke en onderling verscheiden gebouwen op treffende locaties, die het cultureel aanbod in de stad helpen verruimen :

- de gevel van de Griffie op de Burg
- de gevels van het Brugse Vrije, eveneens op de Burg
- het interieur en de achtergevel van het Stadhuis
- de torenspits van de Onze-Lieve-Vrouwekerk
- de stadsschouwburg
- de achtergevel van het Conservatorium
- de versnelde voltooiing van de globale restauratiecampagne van het begijnhof

Al deze restauraties werden ondanks de strikte planning kwaliteitsvol uitgevoerd met als hoogtepunt de heropening van de volledig gerestaureerde schouwburg op 29 februari 2002.

C. OPEN MONUMENTEN VERENIGINGEN

In 2003 kwamen de premietoekenningen aan “open-monumenten-verenigingen” op kruissnelheid. Verschillende vzw's waren pas in 2003 klaar met de noodzakelijke aanpassingen van statuten en met de opmaak van hun beleidsplannen. Binnen de Afdeling Monumenten en Landschappen werd een werkgroep opgericht die deze vzw's op een coherente en continue wijze beoordeelt.

II.3. Varend erfgoed : stevig aan het roer

Met het decreet van 29 maart 2002 werd de decretale basis gelegd voor de bescherming, het beheer en het behoud van het varend erfgoed. In 2003 werd werk gemaakt van de redactie van het vereiste uitvoeringsbesluit teneinde dit decreet wat het beheersluik betreft in het voorjaar van 2004 ook effectief operationeel te maken. Tevens werd op basis van de binnengekomen aanvragen een open lijst samengesteld van te evalueren varend erfgoed.

Voor 2004 wordt gepland om na de bekrachtiging van het uitvoeringsbesluit een eerste reeks vaartuigen te evalueren - en onder voorbehoud van een positieve evaluatie - beschermingsvoorstellen op te maken. Om een uitbreiding van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen met een afdeling varend erfgoed daartoe noodzakelijk is, wordt eind 2003 ook een wijziging van het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 betreffende de samenstelling, de organisatie en de werking van de KCML aan de Vlaamse regering voorgelegd.

II.4. Orgels

In 2004 zullen ontwerplijsten van nog te beschermen orgels worden opgesteld voor :

- Arr. Veurne-Ieper-Diksmuide
- Arr. Roeselare-Kortrijk-Tielt
- Arr. Mechelen en Turnhout

Naar schatting komen hier een 100-tal orgels in aanmerking voor bescherming als monument.

In 2003 werden een 40-tal orgels uit de provincie Limburg voor bescherming voorgesteld, waaronder onder meer de orgels van Spalbeek, Linkhout, Paal-Beringen, Beverlo, Loksbergen en Molenbeersel.

In 2004 worden ongekennde orgels als dat te Oppuurs, Schoonbroek (bij Turnhout), Puurs-Kalfort, Eikevliet, Geel-Holven, Wiekevorst, Klein Vorst-Meerlaar en Mechelen-Battel voor bescherming voorgesteld.

Behandeling en opvolging van restauratiedossiers:

De orgelinventaris heeft een grote uitbreiding tot stand gebracht van de kennis omtrent de eigenheid van het Vlaams historisch orgelpatrimonium. Daarnaast is in een goede wisselwerking met de inventaris, gedurende 30 jaar kennis en ervaring opgebouwd door de inhoudelijke behandeling van de restauratiedossiers en kwalitatieve opvolging van restauratie-uitvoeringen. Nog nooit in het verleden heeft het Vlaams Gewest zoveel financiële middelen ter beschikking gesteld voor restauratie van orgels als dat in de laatste jaren het geval is.

Een goed gebruik van de financiële middelen die het Vlaams Gewest ter beschikking stelt voor de instandhouding en restauratie van dit patrimonium, vereist dat aan de kwaliteitsverhoging inzake restauraties constant verder gewerkt dient te worden.

In 2004 worden volgende orgels gerestaureerd: Melle, Lede, Bel (Geel), Vlassenbroek, Aarschot O.L.Vrouwkerk, Koersel, Kortemark en Maldegem-Donk .

Wat beiaarden betreft wordt in 2004 een restauratiedossier verwacht voor de St. Maartensbeiaard te Kortrijk en de beiaard te Tienen (Sint Germanus-toren). In 2003 werd de beiaard te Dendermonde gerestaureerd.

De cel orgels behartigt ook de dossiers betreffende beiaarden, klokken en torenuurwerken; de problematiek is dezelfde als deze van de orgels. De laatste jaren werden op dit vlak ook fraaie restauratieresultaten bereikt. Ook hier wordt betracht een functioneel herstel te bekomen met zo groot mogelijk behoud van het authentieke materiaal.

Behandeling van beiaarden, klokken en torenuurwerken vestigt de aandacht op belangrijke nevenproblemen, als de bouwkundige toestand van torens en torentrappen, problemen van vervuiling door duiven, problemen rond veiligheid en slechte of verouderde elektriciteitsleidingen. Hierop wordt steeds een gepast antwoord gezocht.

II.5. Vlaams erfgoed in internationale context : een constante in het erfgoedbeleid

Sinds 30 november 2000 is Vlaanderen drie maal vertegenwoordigd op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO. De begijnhoven (1998), de belforten (1999) en de Brugse binnenstad (2000) genieten internationale bescherming.

Bij de verkiezing van Vlaanderen als lid van het Werelderfgoedcomité in 1999 werd afgesproken dat het mandaat na vier jaar ter beschikking zou gesteld worden om, in overeenstemming met het rotatieprincipe, een ander land de kans te geven om in het Comité te zetelen. Ook zonder mandaat is er nog een actieve rol weggelegd voor Vlaanderen.

De bijdrage aan het Werelderfgoedfonds staat in voor een duurzame solidariteit met alle lidstaten van de Conventie en hun ingeschreven goederen. Vlaanderen heeft zich ertoe verbonden de Conventie correct toe te passen. Concreet betekent dit dat de in de Lijst opgenomen sites en hun omgeving op behoorlijke en gecoördineerde wijze moeten worden behouden, beheerd en ontsloten. Hiertoe zal de Afdeling Monumenten en Landschappen een overzichtsverslag uitwerken teneinde de prioriteiten en mogelijke pijnpunten vast te stellen en de nodige maatregelen te voorzien.

Een geactualiseerde en verruimde indicatieve lijst voor Vlaanderen werd in 2003 ingediend en officieel aanvaard door het Werelderfgoedcomité. Dit betekent niet dat de sites automatisch in de Werelderfgoedlijst zullen terechtkomen : per jaar worden in totaal 40 sites toegelaten en maximaal 1 per lidstaat.

Voor het voorgedragen item " De Westhoek en de relictten van de Eerste Wereldoorlog" werd inmiddels met de Provincie West Vlaanderen een tweejaarlijks contract afgesloten om, in samenwerking met lokale besturen, verenigingen en specialisten de resterende relictten te inventariseren en in kaart te brengen. Voor de andere voorgedragen items zoals onder meer "De oudste kern van Antwerpen" en de "Kuip van Gent" worden maatregelen voorzien om op termijn de nodige elementen te verzamelen voor het opstellen van een dossier en om te voldoen aan de gestelde voorwaarden.

II.6. Monumentenverenigingen

Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg

De rol van de vele lokale en regionale (vrijwilligers)verenigingen is zeer belangrijk in de zorg voor het onroerend erfgoed. Vrijwilligers zijn in zeer veel gevallen de dragers van lokale monumentenprojecten en de sensibilisators bij uitstek. Hun werk verdient ondersteuning en waardering.

VCM-Contactforum voor Erfgoedverenigingen vzw is, als netwerk van bijna 200 erfgoedverenigingen in Vlaanderen en Brussel, een belangrijke schakel tussen de overheid en het betrokken middenveld.

Door informatie- en ervaringsuitwisseling tracht VCM de verenigingen en hun werking te ondersteunen. VCM kan haar rol als contactpunt verder realiseren door de organisatie van colloquia en studie- of informatiedagen (bv over het premiestelsel in de landschapszorg).

Specifiek voor de open-monumentenverenigingen stelt VCM ontwerpstatuten ter beschikking en begeleidt ze verenigingen bij de oprichting van vzw's of bij de aanpassing van de statuten. In afwachting van een ontwerp van beleidsplan voor open-monumentenverenigingen in 2004, stelt de vereniging binnenkort een ontwerp van erfpachtovereenkomst voor dat de verenigingen als model kunnen gebruiken.

VCM organiseert jaarlijks het project 20 x 1250, waarbij 20 vrijwilligersverenigingen een subsidie van 1250 euro ontvangen voor een educatief of sensibiliseringsproject.

Sinds vorig jaar is VCM, als enige in de erfgoedzorg, ook erkend om fiscale attesten uit te reiken voor giften aan erfgoedprojecten. Het stelt de verenigingen in staat sponsors en particulieren te overtuigen verenigingsprojecten financieel te ondersteunen. Deze actie heeft nog een ruim groeipotentieel.

De afgelopen jaren heeft VCM ook steeds nadrukkelijker haar spreekbuisfunctie ontwikkeld: de vereniging detecteert problemen en stelt op basis van goed onderbouwde dossiers concrete oplossingen voor. Recente voorstellen handelden onder andere over de veiligheidsaspecten in molens, over een sterkere betrokkenheid van verenigingen bij het archeologisch beleid, over de verlaging van de onroerende voorheffing,...

Monumentenwacht Vlaanderen vzw

Regelmatig onderhoud is het middel bij uitstek om de aftakeling van een gebouw af te remmen of te voorkomen. Monumentenwacht wil de monumenteneigenaar begeleiden door hem te wijzen op de waarde van het erfgoed én op de noodzaak en de zin van regelmatig onderhoud, door middel van regelmatige herhaalinspecties. Hierin wordt de eigenaar aangespoord een onderhoudsplanning op middellange en lange termijn op punt te stellen en uit te voeren. Deze begeleidende en sensibiliserende taak is erg belangrijk en vormt de basis van de maatschappelijke relevantie van de vereniging.

Het initiatief werd sinds de oprichting in 1991 onmiddellijk financieel en inhoudelijk gesteund door het Vlaams Gewest. De budgetten die de Vlaamse overheid vrijmaakte voor Monumentenwacht zijn ondertussen geëvolueerd van 375.000 euro naar 573.000 euro (*in 2003*). De continue groei van abonnees, mede gestimuleerd door het groeiend aantal beschermingen, veronderstelt echter een adequate ondersteuning vanwege de Vlaamse overheid.

Op dit ogenblik zijn 3750 gebouwen aangesloten bij Monumentenwacht, waarvan 1900 beschermde monumenten. Dit betekent dat bijna 25% van het beschermd erfgoed in Vlaanderen vrijwillig aangesloten is bij Monumentenwacht. Jaarlijks voert Monumentenwacht 1250 inspecties uit, waarvan 150 interieurinspecties. 33 bouwkundige monumentenwachters, waarvan drie molenspecialisten, voeren bouwtechnische inspecties uit met kleine noodherstellingen en schrijven hun bevindingen neer in een bevattelijk rapport met aanbevelingen. Er moet naar gestreefd worden dat op elke nieuwe bescherming een inspectie door Monumentenwacht volgt.

Zopas werd de afdeling van Monumentenwacht-interieur uitgebreid naar alle provincies, zodat er nu 7 interieurwachters tewerkgesteld zijn. Een interieurinspectie wordt nooit alleen uitgevoerd maar steeds in combinatie met de controle van de bouwkundige toestand.

Vlaanderen bezit, naast o.a. collecties in musea, een zeer rijk roerend patrimonium, dat niet steeds in ideale omstandigheden bewaard wordt. De ruime expertise van de monumentenwachters-interieur laat toe de diversiteit aan materialen en technieken grondig te analyseren en een gepast advies te formuleren. Zij geven bovendien meer dan een aanzet tot beter onderhoud en behoud door het eigenhandig uitvoeren van kleine noodherstellingen en exemplarische ingrepen. De abonnee wordt niet enkel door middel van een geschreven en geïllustreerd rapport gewezen op de onderhoudsbehoeften maar ook in situ begeleid in een aangepast onderhoud. Deze eerstelijnszorg met praktische neerslag is de beste aanpak van preventie.

Monumentenwacht heeft een beleidsondersteunende taak door haar vergaarde informatie over de beschermde monumenten ter beschikking te stellen aan de Afdeling Monumenten en Landschappen. De doorstroming van deze gegevens is een basisvoorwaarde om te komen tot beheersdossiers per beschermd monument. Wij wensen als Vlaamse overheid immers te allen tijde een beeld te hebben van de instandhoudingsvoorwaarden van deze monumenten.

Monumentenwacht Vlaanderen heeft gewerkt aan een onderhoudsdraaiboek. Dit instrument, op maat van elk gebouw, maakt een onderhoudsplanung mogelijk op middellange en lange termijn. Deze bijkomende dienstverlening van Monumentenwacht zal telkens een praktisch werkinstrument leveren om onderhoudscontracten af te sluiten met uitvoerders van onderhoudswerken. Dergelijke onderhoudscontracten kunnen de sleutel vormen van nieuwe ondersteunende maatregelen van de Vlaamse overheid inzake onderhoud. Op basis van een onderhoudscontract kan de overheid in de plaats van een jaarlijkse premie een (meerjarige) onderhoudsenveloppe toekennen. De eigenaar-beheerder zal er zo toe worden aangezet om door middel van een onderhoudsprogramma een permanent karakter te geven aan onderhoudswerkzaamheden.

Erfgoed Vlaanderen

Nog te veel monumenten en landschappen in Vlaanderen verkeren in een erbarmelijke toestand. De oorzaken daarvan kunnen velerlei zijn. Om de toekomst van dit soort monumenten en landschappen te verzekeren richtte de Vlaamse Overheid in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting en andere partners in 1994 Erfgoed Vlaanderen op als 'vangnet'.

Ondanks de interne reorganisatie, stond Erfgoed Vlaanderen de afgelopen jaren niet stil op het vlak van haar zorg voor deze probleemmonumenten- en landschappen. In de periode 2000-2003 verwierf ze 7 nieuwe sites : het jachtpaviljoen De Notelaer in Hingene (erfpacht), de Kinkenberg en de St. Annakapel in Voeren (erfpacht), de molen van Hoeke in Damme (erfpacht), het Erfgoedhuis Den Wolsack in Antwerpen (aangekocht), de kapel van Steenberg in Oud-Heverlee (erfpacht) en het schoolgebouw palend aan het kasteel van Beauvoorde (erfpacht).

De investeringen in restauratie en herbestemming van de eigen sites bedroegen meer dan 7 miljoen euro, tussen 2000 en augustus 2003. Voor al deze bedragen werd een equivalent aan financiering gevonden, niet alleen binnen de reguliere restauratiepremieregeling, maar ook bij de Europese subsidieprogramma's, Toerisme Vlaanderen, specifieke provinciale en/of stedelijke voorzieningen, privé-partners en mecenaat. Daarnaast werd in 2002 en 2003 het eigen onderhoudsteam uitgebouwd en werd er geïnvesteerd in onderhoudsmaterieel. Verder werd een proefproject rond onderhoudsdraaiboeken opgezet in samenwerking met Monumentenwacht Vlaanderen.

Ook op het vlak van publiekswerking gebeurde heel wat. De sites in eigen beheer lokten over de periode 2000-2002 meer dan 230.000 geïnteresseerde bezoekers. Meer dan 15.000 leerlingen namen deel aan de specifieke jongerenprogramma's. Daarnaast werden ook diverse activiteiten en tentoonstellingen georganiseerd. In 2004 zal verder gewerkt worden aan een ruime publiekswerking teneinde een breed maatschappelijk draagvlak te creëren

III. Landschapszorg

III. 1. Decreet erfgoedlandschappen – stappen naar de herwaardering van de landschapszorg en de integratie in de ruimtelijke ordening

Op 20 oktober 2000 keurde de Raad van Europa in Firenze het landschapsverdrag goed. Dit Europees landschapsverdrag werd ook door België ondertekend. In heel Europa bestaat immers een groeiende tendens om de identiteit van landschappen te gaan bewaren en herstellen. Hierbij is, daar waar nog echte natuurlandschappen voorkomen, naast het natuurlijk aspect ook het erfgoed- of cultuurhistorisch aspect erg belangrijk. In Vlaanderen overheersen de historische cultuurlandschappen, wat ertoe leidde het cultuurhistorisch aspect als uitgangspunt voor het beleid te nemen. Daarnaast werd op Europees vlak het belang gevoeld van de integratie van de landschapszorg in de ruimtelijke ordening. Het Vlaamse parlement stemde in met het Landschapsverdrag op 9 juli 2003. Dit bevestigt het Europese aanvoelen: landschapszorg is ook in Vlaanderen belangrijk.

De bestaande Vlaamse wetgeving betreffende de landschapszorg was ontoereikend geworden om deze nieuwe, waardevolle tendensen op Europees niveau te kunnen opvolgen. De nood aan een nieuw decreet 'Erfgoedlandschappen' was hoog. Dit decreet werd in de loop van 2003 verder uitgewerkt en op 10 juli 2003 keurde de Vlaamse regering dit ontwerp van decreet definitief goed. Het Vlaamse parlement zal het ontwerpdecreet in het najaar van 2003 behandelen, zodat men in de loop van 2004 kan starten met de toepassing ervan.

Nieuw voor de landschapszorg wordt dan het behoud van erfgoedlandschappen, via de tussenstap van aanduiding van ankerplaatsen. Enerzijds is het de bedoeling om door algemene decretale voorschriften een juridisch kader te creëren voor het behoud van en de zorg voor de landschapskenmerken en landschapswaarden van ankerplaatsen en erfgoedlandschappen. Anderzijds moet de aanduiding van de ankerplaatsen medebepalend zijn voor het behoud van die kenmerken en waarden die bij het opstellen van ruimtelijke uitvoeringsplannen geheel of gedeeltelijk in ankerplaatsen gelegen zijn. Vanaf de opname in de ruimtelijke uitvoeringsplannen worden deze ankerplaatsen erfgoedlandschappen genoemd. Op die manier wordt er dus een pleidooi gehouden voor een integratie van de landschapszorg in de ruimtelijke ordening.

In 2004 zullen de bijhorende uitvoeringsbesluiten m.b.t. schaderegeling, herkenningsteken en register, en de eerste uitvoeringsbesluiten omtrent de voorlopige aanduiding van ankerplaatsen worden voorbereid en ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Vlaamse regering.

Daarnaast zal afdeling Monumenten en Landschappen in het kader van de integratie van de landschapszorg in de ruimtelijke ordening verder actief meewerken aan de afbakening van de tweede fase van het VEN. Zo wordt er zorg voor gedragen dat de landschapswaarden vertaald worden in de ruimtelijke plannen voor het buitengebied en wordt de afdeling actief betrokken bij dit belangrijke administratieoverschrijdende project.

III. 2. Verdere aanzetten voor de algemene landschapszorg

De maatregelen voor algemene landschapszorg die in het gewijzigde landschapsdecreet vervat zitten werden in de loop van het voorbije jaar verder op punt gesteld.

Regionale landschappen

De werking van de regionale landschappen is na 2 jaar op kruissnelheid gekomen. De landschapsanimatoren en de landschapsteams zijn effectief op het terrein werkzaam. Deze landschapsteams zijn belast met het beheer, het herstel en de aanleg van landschapselementen in de regionale landschappen en met het herstel van kleine landelijke monumentjes (architectura minor). Belangrijk is dat voor het uitvoeren van de landschapswerken wordt samengewerkt met de bestaande sociaal-economiebedrijven. Per regionaal landschap kan zo aan 5 mensen een zinvolle baan aangeboden worden. Zo wordt streekgebonden sociale werkgelegenheid gestimuleerd. Voor de periode 2001-2003 werden de erkende regionale landschappen gesubsidieerd voor de totale som van 2.579.450,93 EUR, waarvan 25% gecofinancierd wordt door Europa in het kader van het Plattelandsbeleid.

Ook in 2004 zullen de 9 erkende regionale landschappen betoelaagd worden voor zowel de landschapsanimator als voor de 'landschapsteams'.

Milieuconvenant

Ook aan de integratie van het luik landschapszorg in de milieuconvenant 'Samenwerkingsovereenkomst Milieu als opstap naar duurzame ontwikkeling', een initiatief uitgaande de minister bevoegd voor Landbouw en Leefmilieu dat sinds 2002 in voege is getreden, werd verdergewerkt.

Vanaf 2003 zijn er ook financiële middelen voorzien voor het betoelagen van projecten van gemeenten en provincies in het kader van landschapszorg. Het luik landschapszorg wordt in 2004 verder uitgewerkt.

Beheersovereenkomsten

In 2004 zal effectief van start worden gegaan met de uitvoering van de beheersovereenkomsten van het hoofdstuk 'milieumaatregelen voor de landbouw' uit het Programma voor Plattelandsontwikkeling (POP). Zo zullen de aanvullende subsidies voor de houtige kleine landschapselementen in de relictzones vanaf volgend jaar kunnen worden uitgekeerd.

III. 3. Implementatie van het gewijzigd landschapsdecreet in het kader van een pro-actief beheer

Beheer van beschermde landschappen

Op 4 april 2003 heeft de Vlaamse regering drie uitvoeringsbesluiten m.b.t. beschermde landschappen goedgekeurd : *'besluit tot instelling van een premiestelsel voor beschermde landschappen', 'besluit betreffende de oprichting, de samenstelling en de werking van de beheerscommissies voor beschermde landschappen' en 'besluit van de Vlaamse regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse regering van 3 juni 1997 houdende algemene beschermingsvoorschriften, advies en toestemmingsprocedure, instelling van een register en vaststelling van een herkenningsteken voor beschermde landschappen'*. Na de opstart- en overgangsfase in het najaar van 2003 zal de toepassing ervan in 2004 op kruissnelheid komen.

Vooral voor de effectieve operationalisering van het premiestelsel zal 2004 een belangrijk jaar worden. Zo zullen de premie-aanvragen van beheerders voor de uitvoering van werken of de opmaak van landschapsbeheersplannen dienen begeleid, geëvalueerd en verwerkt te worden. De ervaring die door de administratie dit jaar bij de opmaak van een landschapsbeheersplan per provincie werd opgedaan, zal bij deze begeleiding en beoordeling van de landschapsbeheersplannen zijn nut bewijzen.

De opmaak van goed onderbouwde landschapsbeheersplannen is een onmisbare schakel voor de realisatie van de lange termijn doelstellingen van de diverse beschermde landschappen. In 2004 zal daarom extra aandacht besteed worden aan het stimuleren van de opmaak en de deskundige begeleiding van beheerders die een landschapsbeheersplan wensen op te maken.

Het bestendigen van het beschermingsbeleid

Het beschermingsbeleid dat tot op heden werd uitgebouwd, wordt voortgezet. ***Tussen juli 1999 en 1 oktober 2003 werden 26 landschappen definitief beschermd.***

PROVINCIE ANTWERPEN

Domein d'Ursel, park en omgeving paviljoen 'De Notelaer' (Bornem – Hingene)	15 mei 2000
Buitengoor – meergoor (Mol)	15 mei 2000
Het gedeelte Ter Duinen van het vroeger beschermde landschap 'Konijnebergen-Ter Duinen' (Grobbendonk)	31 mei 2000
Het Liezelebroek (Puurs)	5 maart 2001
Het voormalige Grotenhoutbos (Vosselaar – Lille)	24 april 2001
Het landschap van Bel (Geel)	29 juni 2001
De Defensieve Dijk (Zwijndrecht)	14 september 2001
De Oude Gracht (Brasschaat – Kapellen)	20 juni 2002
De vallei van de Wimp en de Nete (Herenthout)	29 augustus 2002
Domein De Hees (Rijkevorsel)	20 december 2002

PROVINCIE LIMBURG

Het Hobos (Overpelt)	18 april 2000
Abdijsite Kolen-Kolenberg (Borgloon)	29 juni 2001
Groenendaal – Zangerhei (Bilzen)	29 juni 2001
Het Overbroek (Sint-Truiden – Heers)	20 mei 2003
De Vloeiweiden of watering van Lommel-kolonie (Lommel)	20 mei 2003

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Hoogstam-weideboomgaard (Gontrode)	2 februari 2000
------------------------------------	-----------------

PROVINCIE VLAAMS-BRABANT

Het Zoet Water (Heverlee)	2 februari 2000
Het Pommelsven (Keerbergen)	2 februari 2000
Het Mouilliebos-Daleveld (Pepingen-Bellingen)	27 juni 2001
De Voortberg (Scherpenheuvel)	14 mei 2002
Dijlevallei – Pikhakendonk (Boortmeerbeek)	20 juni 2002
Gehucht Amelgem en omgeving (Meise – Merchtem)	13 juni 2003

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

De Duin-polderovergang Ten Bogaerde (Koksijde)	2 mei 2001
Het Meersengebied (Oostkamp)	19 november 2001
De Oudlandpolders van Lampernisse (Alveringem)	30 januari 2002
Het Sint-Pietersveld (Wingene – Ruiselede)	24 juni 2002

Eind 2003 worden volgende definitieve beschermingen verwacht :

PROVINCIE ANTWERPEN : Het Moer (Bornem-Hingene)

In 2003 werden (zullen) volgende landschappen voorlopig beschermd (worden):

PROVINCIE ANTWERPEN

Den Diel (Mol)	25 september 2003
Parkencomplex Middelheim, Vogelenzang, Nachtegalenpark en Den Brandt (Antwerpen)	

PROVINCIE LIMBURG

Kuttekoven (Borgloon)	
Steilrand Kempisch Plateau (Maaseik)	

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Vallei van de Molenbeek (Erpe-Mere)	25 september 2003
-------------------------------------	-------------------

PROVINCIE VLAAMS BRABANT

Omgeving Pastorie St.-Pieters Rode en de Wingevallei (Holsbeek)	25 september 2003
---	-------------------

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Kemmelberg (Kemmel)	27 augustus 2003
---------------------	------------------

Vermits er veel aandacht zal gaan naar het beheer van de reeds beschermde landschappen en naar de geleidelijke implementatie op het terrein van de erfgoedlandschappen, zal het *aantal beschermingen in 2004* eerder beperkt zijn. ***Volgende beschermingen zijn in voorbereiding*** :

PROVINCIE ANTWERPEN

Afwerken van de lopende procedures voor: Grobbendonk en Vorselaar : het landschap tussen Nete en Aa, Malle: landschap van de de Renesse, 's Herenbossen en Zalphen, Ranst : vallei van het Groot Schijn met domein Vrieselhof

PROVINCIE LIMBURG

Riemst (Kanne). De westelijke Jekerhellingen tussen de grens met Wallonië en de Nederlandse grens.

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Haaltert (Aaigem), vallei van de Molenbeek

PROVINCIE VLAAMS-BRABANT

Holsbeek, omgeving van het kasteel van Horst
Boortmeerbeek, Heverse Donk

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Brugge, omgeving hoeve Ten Walle

Oplossingen voor knelpunten met planologische bestemmingen bij beschermingen

Zowel voor landschappen die reeds vele jaren geleden beschermd werden als voor een aantal beschermingswaardige landschappen, treden jammer genoeg soms conflicten op tussen de doelstellingen voor een beschermd of beschermenswaardig landschap en de bestemming volgens de plannen van aanleg en/of ruimtelijke uitvoeringsplannen in het kader van de wetgeving op de ruimtelijke ordening. Ingevolge artikel 12

van het landschapsdecreet, mag een bescherming echter geen bestemming op het gewestplan onmogelijk maken, hetgeen de effectieve bescherming van bepaalde landschappen of delen van landschappen soms onmogelijk maakt. Een frappant voorbeeld is het landschap rond de Trappistenabdij van Westmalle, waarvan een deel is ingekleurd is als woongebied. Voor een aantal dergelijke dossiers wordt ad hoc een oplossing gezocht. Na de voorbereiding dit jaar zal er in overleg met de minister bevoegd voor Ruimtelijke Ordening naar een afdoende oplossing gezocht worden voor die gebieden waar knelpunten met planologische bestemmingen bestaan en waarbij de het behoud van landschapswaarden echt primordiaal is. Naast de reeds aangehaalde Trappistenabdij van Westmalle zijn er nog andere dossiers; zoals het noordelijk deel van de Defensieve Dijk te Antwerpen, de “Grote Moeren” in Veurne - De Panne, de Walraversijdesite te Oostende, de Broekelei te Keerbergen.

De uitgewerkte oplossingen worden nadien aan de Vlaamse regering ter beraadslaging worden voorgelegd.

III. 4. Beleidsondersteunende studies

Naar een verfijning van de landschapsatlas en de landschapskenmerkenkaart

De landschapsatlas werd in de loop van 2001 afgewerkt. In 2002 werd de ruimtelijke landschapskenmerkenkaart opgemaakt. Deze kaart duidt aan welke landschapselementen op bovenlokaal niveau als ruimtelijk structurerend beschouwd moeten worden en vult op die manier een leemte op die ervaren werd bij de opmaak van het RSV. In februari 2003 werd de landschapskenmerkenkaart officieel voorgesteld en bezorgd aan alle gemeenten en provincies, zoals het in 2001 ook het geval was voor de landschapsatlas.

Beide documenten zijn belangrijk bij de stimulering van de algemene landschapszorg, zoals die werd voorgesteld in het gewijzigde landschapsdecreet van 21 december 2001. Het inzetten van zowel de landschapsatlas als de landschapskenmerkenkaart in het kader van het landschapsbeleid en vooral met het oog op de integratie van de landschapszorg in de ruimtelijke ordening, vergt een verdere verfijning van beide documenten. Dit zal in de loop van de komende jaren systematisch worden doorgevoerd. Bovendien moet tevens bekeken worden in hoeverre de verstedelijkte kernen mee kunnen opgenomen kunnen.

Door de landschapsatlas, die vanuit het cultuurhistorische aspect opgebouwd is en de landschapskenmerkenkaart die het ruimtelijk aspect benadrukt, te combineren, ontstaat een geïntegreerde landschapskenmerkenkaart. Voegt men daar nog eens het visuele en het beleevingsaspect van landschappen aan toe, dan ontstaat de globale landschapswaardenkaart Vlaanderen.

In de loop van het afgelopen jaar werd nagegaan hoe die twee aspecten konden worden ingevuld bij de landschapsinventarisatie. De eerste twee delen van de landschapsinventarisatie zijn uitgevoerd, m.n. de landschapsatlas en de landschapskenmerkenkaart. In de loop van 2004 zal de landschapsatlas worden geëvalueerd en waar nodig bijgesteld.

Wetenschappelijk onderzoek ten dienste van een pro-actief landschapsbeheer

In 2004 wordt de onderzoeksopdracht van de K.U.Leuven met als titel *'De bossen van het Land van Turnhout : een historische ecologie'* afgerond. De studie vormt een verlengstuk van de publicatie *'Bossen van Vlaanderen'*¹. *Een historische ecologie'*, die in 1993 verscheen. De bevindingen van die studie hadden belangrijke implicaties voor het huidige bosbeheer. Vlaanderen omvat echter meer dan het gebied van het voormalige graafschap – de conclusies van deze studie zijn dus niet zomaar van toepassing op alle huidige Vlaamse bossen. Het Kempense Land van Turnhout is in die zin een interessant studieobject. De bijzonder arme gronden en de uiteenlopende bestuurlijke geschiedenis maken een vergelijking met het Graafschap Vlaanderen moeilijk.

Proefprojecten integratie erfgoedzorg in de ruimtelijke planning

Om een methode uit te werken waarbij het landschap als integratiekader voor de ruimtelijke planning beschouwd wordt, werd met 2 gemeenten een proefproject opgestart. Hierbij werd gebruik gemaakt van de bestaande landschapsinventarissen.

Het proefproject i.s.m. de gemeente Holsbeek om een landschapsonderzoek uit te voeren in het kader van de opmaak van het gemeentelijk structuurplan werd in 2002 afgerond. Samen met de stad Halle, een kleine stad met heel wat bouwkundig erfgoed en nog veel open ruimte, wordt een tweede proefproject voor integratie van erfgoedzorg in de ruimtelijke planning uitgevoerd. Het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan is opgestart eind 2002. Het proefproject

¹ Met Vlaanderen wordt i.c. het voormalige graafschap bedoeld.

m.b.t. de integratie van erfgoedzorg zal verder opgevolgd worden in 2004. De resultaten van beide projecten moeten resulteren in een aanbeveling voor andere structuurplannen. Deze nota met aanbevelingen zal in 2004 opgemaakt worden.

Studie omtrent nieuwe landschappen

Naast de zorg voor de traditionele landschappen dient er evenzeer aandacht te gaan naar de nieuwe landschappen. De landschapszorg heeft zich de voorbije jaren reeds verruimd naar alle landschappen. Hierbij werd steeds vertrokken vanuit de expliciete erfgoedwaarden. Maar niet alleen deze invalshoek verdient aandacht, ook de de kwaliteit in landschapsbouw moet bewaakt worden. Een beleidskader om grootschalige hedendaagse ingrepen in het landschap te toetsen ontbreekt momenteel.

De studie 'Skyline Vlaanderen' streeft naar een beleidsgericht kader om potenties voor nieuwe landschappen en van nieuwe landschapsvormende elementen te duiden. Daarbij wordt de landschapsontwikkeling gezien als een dynamisch gegeven, en wordt de evolutie van landschappen in de tijd in rekening gebracht ("de landschappen van nu zijn de monumenten van morgen"). Hierbij wordt eerst de terminologie geduid. Aan de hand van enkele concrete cases wordt het te ontwikkelen analyse- en conceptueel kader inzake actuele elementen die nieuwe landschappen en skyline maken, getoetst aan de realiteit. Voor de landschapselementen die bestudeerd worden biedt een beleid van louter bescherming of inpassing geen oplossing. Het aangebrachte kader zal rekening houden met de identiteit en de geest van de plek, met de diversiteit en met de regionale verschillen. Belangrijk is de holistische benadering van het landschap. Tot slot zal de inpasbaarheid van de geformuleerde krijtlijnen binnen het bestaande beleids- en beheersinstrumentarium getest worden, alsook beknopt aanwijzen hoe een pro-actief beleid, dat ingrijpt op dynamische ontwikkelingen, kan worden ontwikkeld.

Deze studie loopt gedurende één jaar en zal eind 2004 beëindigd worden en komt tegemoet aan de nood aan visie omtrent nieuwe landschappen die in het RSV vermeld staat. Bovendien kan hiermee ook een invulling gegeven worden aan het aspect 'ruimtelijke kwaliteit'.

IV. Naar een her BRON ning van het I.A.P. en de kenniscel van Monumenten en Landschappen

In 2002 werd op basis van de procesanalyse de beleids optie genomen om een Vlaams Instituut voor het Onroerend erfgoed op te richten dat de naam BRON zal dragen. De effectieve oprichting van deze wetenschappelijke instelling, een symbiose van het huidige Instituut voor het Archeologisch Patrimonium en het kenniscentrum van de Afdeling Monumenten en Landschappen, wordt in de loop van 2004 voorzien binnen het project Beter Bestuurlijk Beleid, dat onverkort de doelstellingen en opdracht van BRON heeft overgenomen..

IV.1 Instituut voor het Archeologisch patrimonium

Onderzoek

Een goed beheer van het archeologisch erfgoed is enkel mogelijk dankzij een gedegen, steeds groeiende kennis van het verleden. Die kennis stoelt op wetenschappelijk onderzoek dat kwaliteitsvol is, volledigheid betracht en methodologisch innoverend is. Op basis hiervan kan men evalueren wat voor toekomstig onderzoek moet worden bewaard en wat definitief moet worden beschermd. Bovendien is onderzoek de sleutel om het opgegraven (en dus verdwenen) erfgoed te ontsluiten en een publiek draagvlak te geven.

EEN CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS ALS BELEIDSINFORMATIE VOOR RUIMTELIJKE INTEGRATIE

Databankstructuur

In de eerste plaats werd een databankstructuur gecreëerd en geïmplementeerd, naar het voorbeeld van bestaande systemen in Vlaanderen (ARGIS en HAVIK) en internationale richtlijnen. In samenwerking met het Ondersteunend Centrum GIS-Vlaanderen werd aan deze databank een geoloket toegevoegd. Om de databank efficiënt te gebruiken werd gestart met de uitwerking van een archeologische thesaurus. In 2004 worden de databank en het geoloket verder ontwikkeld. Zo worden in de databank specifieke modules ingebouwd die een vlotte redactie en beheer van de gegevens mogelijk maken.

Basisinventarisatie

De basisinventarisatie gebeurde op grond van een literatuurstudie, archiefdata en informatie voortvloeiend uit prospecties, werfcontroles en opgravingen. In totaal werden een 20 000 tal archeologische waarnemingen geregistreerd.

In het kader van het beschermingsbeleid werden er een aantal projecten uitgevoerd die gericht zijn op detectie, evaluatie en bescherming van archeologische sites. Deze laatste betreffen vooral thematische studies van bijvoorbeeld middeleeuwse mottes, verdwenen kerken, de invloed van erosie op archeologische vindplaatsen, mogelijkheden tot prospectie van alluviale gebieden, het steentijdpatrimonium in de Kempen, kartering en evaluatie van plaggenbodems in Antwerpen-Limburg, stedelijk onderzoek (Antwerpen, Brugge en Gent) etc.

Eind 2003 is een eerste vlakdekkende archeologische kaart van Vlaanderen klaar, die vanaf januari 2004 op digitale en papieren drager ter beschikking zal zijn. De inventarisatie is hiermee echter ver van beëindigd. In het bestand zijn er immers nog grote lacunes die in de loop van 2004 verder zullen worden opgevuld en het onderwerp zullen vormen van toekomstig onderzoek.

In de schoot van de stuurgroep CAI werd gewerkt aan de opmaak van een systeem om advies te verlenen m.b.t. de integratie van de archeologische waarden in de ruimtelijke planning. Het gaat daarbij om beleidsadviserende kaarten waarbij zones worden afgebakend met archeologische voorschriften.

Publieksversie CAI

Een bijzonder project is de aanmaak van een publieksversie van de Centrale Archeologische Inventaris. In 2003 was een eerste versie klaar. Deze digitale archeologische gids van Vlaanderen is bedoeld als een aangenaam en vooral educatief instrument ter ontsluiting van het archeologisch erfgoed voor het 'grote publiek'. De website zal in 2004 worden aangevuld met teksten van archeologische vindplaatsen.

Integratie van erfgoedwaarden in ruimtelijke beheersinstrumenten

In 2004 zullen op basis van de 20 000 ingevoerde vindplaatsen beheerszones worden afgebakend, wat noodzakelijk is voor een pro-actief beschermingsbeleid. Deze ‘beheerszones’ zullen gedefinieerd worden naar de normen die de stuurgroep CAI heeft opgesteld in functie van de integratie van archeologie in de ruimtelijke structuurplanning. Hierbij aansluitend wordt in 2004 gewerkt aan een Ruimtelijk Uitvoeringsplan voor de archeologische site van Velzeke. Deze gegevens zullen verder gebruikt worden om gekende archeologische vindplaatsen te integreren in ruimtelijke planningsinstrumenten en om sectorale beheersplannen en een gericht beschermingsbeleid te ondersteunen.

KENNISATLAS EN ONDERZOEKSAGENDA: EEN NIEUW INITIATIEF

Opmaak van kennisbalans als toetsingskader voor het onderzoeks- en beschermingsbeleid

Om het beheer van het archeologische erfgoed op een zo objectief mogelijke manier te kunnen uitvoeren, en de keuzes binnen het beleid rond de erfgoedwaarden zo goed mogelijk te onderbouwen en te verantwoorden, is het noodzakelijk een goed instrumentarium uit te bouwen. Vertrekkend vanuit de CAI zal per periode en per geografische regio geëvalueerd worden wat de lacunes in onze kennis van het verleden zijn en wat het bodemarchief potentieel nog zou kunnen bieden om deze lacunes te vullen. Deze informatie zal leiden tot een kennisatlas- en balans. De aanzet voor de opmaak van een dergelijke balans werd al gegeven door het IAP in de loop van 2003. In 2004 zal dit uitgebreid worden.

Verantwoorde keuzes bij het beheer en onderzoek van archeologische vindplaatsen

Het samenspel van de kennisbalans en de kartering van archeologische monumenten en complexen via het systeem van de ‘beheerszones’ laat toe om verantwoorde keuzes te maken bij het beheer van archeologische vindplaatsen en geeft de mogelijkheid om onderzoek, indien nodig, verantwoord uit te voeren. Dit instrument zal dus gebruikt worden als een basis om onderzoeksprioriteiten te stellen en als toetsingskader voor een efficiënt en verantwoord beschermingsbeleid. Op termijn kan dit leiden tot de opmaak van een volwaardige ‘onderzoeksagenda’.

VELDWERK

Buitendienst Antwerpen / Vlaams-Brabant

In Antwerpen worden vooral grootschalige projecten gevisieerd die een bodemverstoring veroorzaken: woonverkavelingen, industrieterreinen, ruilverkavelingsprojecten, natuur- en landinrichtingsprojecten. Enerzijds konden dankzij voorafgaande noodopgravingen én begeleiding van werken verschillende onbekende rurale sites gedocumenteerd worden. Daarbij kwamen nieuwe gegevens over uiteenlopende periodes aan het licht (Poppel, Weelde, Oud-Turnhout, Brecht, Kontich, Hove, Broechem, Ravels, Grobbendonk). Werfcontroles in stedelijke contexten (zoals Lier, Herentals, Turnhout) belichtten dan weer de stedelijke ontwikkeling binnen het hertogdom Brabant. Wat dit laatste thema betreft, vormt Mechelen een bijzondere casus. Acht jaar interdisciplinair onderzoek heeft de opvattingen rond de genese en groei van de stad Mechelen danig veranderd. De constante aanwezigheid van het IAP in het historische kerngebied van de stad heeft geleid tot een betere integratie van bouwhistorisch en archeologisch onderzoek, de uitbouw van een structuur voor een stadsarcheologische dienst, samenwerkingsakkoorden met de stad en een grote betrokkenheid van de burger bij het archeologisch onderzoek. De uitwerking en publicatie van de talrijke opgravingsgegevens zullen in het kader van een geoptimaliseerde publiekswerking een vooraanstaande plaats innemen in het jaarprogramma 2004. Daarnaast zijn er de noodopgravingen van rechtstreeks bedreigde sites (Kontich, Ravels). Gelet op het internationaal belang van de Merovingische begraafplaats van Broechem, verdient de site een volledig, vlakdekkend archeologisch onderzoek. Voor Mechelen staan de opgravingen op de Winketkaai (Dogart) centraal. Hier worden nederzettingssporen uit de 10de-11de eeuw verwacht. Verder zal er worden gewerkt aan de monografie over het globale onderzoek in Mechelen.

In Vlaams-Brabant neemt het stadsarcheologisch onderzoek in Tienen een belangrijke plaats in. De noodopgraving op het Grijpenveld leidde tot een grootschalig onderzoek van belangrijke occupatiesporen uit het Neolithicum, de IJzertijd en de Romeinse periode. Vooral het Romeins complex biedt een enorm potentieel aan wetenschappelijk onderzoek. Samenwerking met het Suikermuseum Tienen maakt dat in het kader van het museumdecreet 3 jaar vernieuwend interdisciplinair postopgravingsonderzoek zal worden uitgevoerd.

In het kader van restauratiewerken werden opgravingen uitgevoerd in de kastelen van Gaasbeek, Halle en Beersel. In 2004 worden de opgravingsgegevens uitgewerkt.

Buitendienst Limburg

Centraal staat het onderzoek van Tongeren, Vlaanderens enige Romeinse stad. De buitendienst zal zijn werking integreren in het aangekondigde masterplan voor de archeologie van Tongeren. Dat plan heeft als doel de activiteiten van de erfgoedcel van de stad Tongeren, van het Gallo-Romeins Museum van de provincie Limburg en van de Tongerse buitendienst op elkaar af te stemmen en wederzijds te versterken. Daarnaast worden een beperkt aantal projecten elders in de provincie Limburg uitgevoerd. Vernieuwing wordt beoogd op het gebied van methoden en technieken. Specifieke betrachtingen zijn o.a. automatisering van het veldwerk en de multidisciplinaire analyse van de matrices waarin op te graven structuren en objecten vervat liggen. Aan deze technische vernieuwingen liggen overigens belangrijke wijzigingen op het gebied van inhoudelijke vraagstellingen ten grondslag.

In 2004 voert de Tongerse buitendienst fase 4 van de Clarissenstraat en fase 2 van de O.L.V. basiliek te Tongeren uit. Daarnaast zal de begeleiding van de leemgroeve van Veldwezelt en de grindwinning van Kessenich worden voortgezet. Op het gebied van publicaties is de verdere uitwerking van de Tongerse opgravingen aan de Hondstraat en de Elisabethwal voorzien, alsmede het onderzoek van het Vrijthof en de Sacramentstraat.

Buitendienst Oost-Vlaanderen

Wat de opgravingen betreft, krijgt Ename met zijn Ottoonse Sint-Laurentiuskerk en abdijsite bijzondere aandacht. Maar daarnaast is er ook het onderzoek van prehistorische verblijfplaatsen (Oudenaarde-Donk, Ename-Stuw), begraafplaatsen (prehistorisch: Zingem; Romeins: Huise), landelijke nederzettingen (Romeins en volle middeleeuwen: Aalter-Langevoorde), versterkingen (middeleeuwen: Welden en Middelburg), en stedelijk historische kernen (Aalst, Oudenaarde en Ronse). Aan het onderzoek wordt ook publiekswerking gekoppeld. Dit is vooral voor Aalst en Ename het geval.

In 2004 is de oprichting van een erfgoedcentrum op de abdijsite van Ename een uitdagende opdracht omdat dit complex o.a. aan Bron de mogelijkheid zal bieden het publiek rechtstreeks met de werking van de instelling te confronteren. Verder is er, omwille van de aanleg van een ondergrondse parking, een grootschalige opgraving gepland op de Hopmarkt in Aalst en wordt er gewerkt aan monografieën over het onderzoek in Ename.

Buitendienst West-Vlaanderen

Het onderzoeksspectrum is breed: Romeinse agrarische sporen in Torhout, het Romeinse castellum van Oudenburg, de middeleeuwse ontginnersnederzettingen van Uitkerke, Leffinge en Wilskerke, de Duinenabdij van Koksijde, de tempelierscommanderij te Slijpe, een laatmiddeleeuwse boerderij in Zeebrugge, het laatmiddeleeuwse vissersmilieu Raversijde en Romeinse en middeleeuwse bewoningssporen in Zandvoorde en De Panne. Naar aanleiding van de mogelijke verlenging van de A19 is in Ieper een opgraving opgestart van de aanwezige WOI-relicten. Het is de eerste maal dat in ons land regulier archeologisch onderzoek gebeurt op dit patrimonium. De opgravingen leiden tot de oprichting van een nieuwe cel WOI-archeologie. Om het globale onderzoek te promoten worden op diverse plaatsen kleine tentoonstellingen opgezet. Tenslotte dient zich in Oostende een grootschalig onderzoek aan voortvloeiend uit de aanleg van twee ondergrondse parkeergarages in de zone van de middeleeuwse haven.

In de planning voor 2004 neemt Oudenburg een prominente plaats in. De opgravingen op het castellum dienen afgewerkt, waarna een derde locatie aan de beurt komt, waar resten van de burgerlijke nederzetting en een grafveld verwacht worden. Uiteraard dient het onderzoek van WO I-resten verder gezet. Tevens wordt er rapportering verwacht. Het gastengebouw van de Duinenabdij moet in functie van het consolidatieproject in detail bestudeerd worden. Bouwprojecten die belangrijk erfgoed bedreigen situeren zich op de motte van Woumen en het Hof van Zedelgem.

Grootscheepse bebossingsprojecten zijn gepland in Hertsberge en Waardamme op terreinen waarvan de luchtfoto's wijzen op enclosures, grafcircels, ... Over het WO I-onderzoek zal in 2004 een tentoonstelling plaatsvinden.

STUDIE

Cultureel materiaal

Dit is een uiterst belangrijk studiegebied binnen het archeologisch onderzoek. Cultureel materiaal functioneert als chronologische gids, is belangrijk bij het contextuele onderzoek van een site, geeft informatie over sociale en

economische factoren, grondstoffen en technische ontwikkelingen en levert het bewijs van handels- en distributienetwerken.

Prehistorie

De voorbije jaren was het IAP op het vlak van de prehistorische archeologie vooral in de Kempen actief (steentijdsites van o.a. Brecht, Lommel, Ravels, Arendonk, Opglabbeek, Dilsen en Veldwezelt). Wat de eigenlijke materiaalstudie betreft, ging in deze periode de verwerking van start van de immense hoeveelheid materiaal opgegraven in het ruilverkavelingsblok te Weelde, en van de ensembles die op de hoger vermelde plaatsen werden opgegraven. In samenwerking met de V.U.B. werd ook de analyse van het urnenveld van Rekem aangevat.

Het uitwerken van laat-paleolithische en mesolithische ensembles uit Weelde en van prehistorisch vondstenmateriaal uit het Kempenproject bepaalt het jaarprogramma 2004.

Romeinse periode

Sinds 2000 spitst het IAP zich toe op de uitbouw van een nationale referentiecollectie voor Romeins aardewerk. Dit biedt o.a. de mogelijkheid om aardewerk in een ruimere context te plaatsen, waardoor we inzicht krijgen in herkomst, verspreiding, economische structuren en regionale tendensen. De huidige collectie geeft een goed (regionaal) beeld van het materiaal uit de civitas Tungrorum. Als basis dient het aardewerk van de Hondstraat te Tongeren, dat aan een gedetailleerd macroscopisch en typologisch onderzoek werd onderworpen. Dit wordt in 2004 verder aangevuld met materiaal uit verscheidene productiesites.

Middeleeuwse periode

De voorbije jaren is een onderzoeksproject i.v.m. middeleeuws aardewerk van start gegaan, gebaseerd op vondstcomplexen uit de regio Oudenaarde. Doel van het onderzoek is het uitwerken van een methodologie voor de studie van middeleeuwse ceramiek, de gedetailleerde analyse die als referentie kan dienen voor aardewerkonderzoek, het overzicht van de ceramiekevolutie in Vlaanderen (van de 9de tot de 16de eeuw) en economische, sociale en culturele interpretaties, die als leidraad kunnen dienen voor een beter inzicht in de middeleeuwse wereld en de plaats van de culturele voorwerpen hierin.

In 2004 worden de resultaten van het onderzoeksproject gepubliceerd in de reeks Monografieën van het IAP.

Ecologisch materiaal

De cel 'Natuurwetenschappen' ontplooidde haar werking in de periode 2001-2003 in die mate dat van dan af alle essentiële aspecten van het natuurwetenschappelijk onderzoek in de archeologie binnen het IAP op kwaliteitsvolle wijze uitgevoerd werden. De werking omvat nu de studie van dierlijke resten (archeozoölogie), alle aspecten van de studie van plantaardig materiaal (pollenanalyse, hout- en houtskoolonderzoek, onderzoek van macrobotanische resten) en de analyse van menselijke resten (inhumaties en crematies).

Aldus werd de cel 'Natuurwetenschappen' de grootste en meest geïntegreerde natuurwetenschappelijke onderzoekseenheid binnen de Vlaamse archeologie. Het natuurwetenschappelijk onderzoek tilde de algemene archeologische kennis over ons verleden op een hoger niveau, wat de interpretatie en evaluatie van de opgravingen van het IAP (o.a. te Tongeren, Raversijde, Ename) ten goede kwam, maar ook binnen het kader van de dienstverlening een pluspunt betekende voor de werking van andere archeologische diensten (de stadsdiensten van Brugge, Gent en Antwerpen, de universiteiten, intercommunales zoals de Archeologische Dienst Waasland, en grootschalige projecten zoals het onderzoek bij de aanleg van de HST-lijn ten noorden van Antwerpen). De cel 'Natuurwetenschappen' richtte zich trouwens niet enkel op het verwerven van resultaten uit het onderzoek na opgravingen maar was ook actief in de methodologische ontwikkeling van de respectieve onderzoeksgebieden, onder andere door samenwerkingsverbanden met binnen- en buitenlandse instellingen en universiteiten (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Koninklijk Belgisch Instituut voor de Natuurwetenschappen, Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Universität Basel (CH), University of Durham (UK), University of Bradford (UK)).

De beschreven positieve evoluties verder zetten is het streefdoel. 2004 wordt dus het jaar waarin de verwezenlijkingen moeten geconsolideerd worden, een actie die zal gestuurd worden door nog meer doorgedreven onderzoek. Grote projecten, momenteel op stapel, zijn de uitwerking van de opgravingen van het

prehistorische grafveld te Rekem, van de site (Ijzertijd tot Romeins) te Tienen-Grijpenveld, van de Romeinse vindplaats 'Hondstraat' te Tongeren, van het grafveld in de Ottoonse kerk van Enname, van het stadskernonderzoek te Mechelen, en van het 15de-eeuwse vissersdorp te Raversijde. Daarnaast komt nog de rapportering voortvloeiend uit dienstverlening.

Op middellange termijn zou de Vlaamse Gemeenschap zelf moeten kunnen instaan voor alle benodigde expertise, wat o.a. een laboratorium voor de preparatie van radiokoolstofdateringen, alsook een preparatielijn voor isotopenonderzoek inhoudt.

NIEUWE ONDERZOEKSVELDEN

Opstarten van onderwater- en scheepsarcheologie

Op 15 juli 2003 werden maritieme en fluviale archeologie officieel binnen de werking van het IAP opgenomen. Allereerst is een inventaris nodig van wat er nu reeds geweten is over het onderwatererfgoed. Anders kan geen gefundeerd onderzoek uitgevoerd worden. Gelet op de grote spreiding van de informatie is netwerking een absolute noodzaak. Dit omvat contacten met de visserij, de baggersector, de scheepvaart, de scheepvaartpolitie, heemkundige verenigingen en diverse overheidsdiensten begaan met de zee (zowel internationaal, federaal, gewestelijk, provinciaal als gemeentelijk). In deze context is het belangrijk dat een aanspreekpunt wordt ingericht. Het museum 'Walraversijde' te Oostende is hiervoor een goede locatie met een lage drempel. Tegelijkertijd moet ook het internationaal netwerk worden geconsolideerd. De eerste contacten met het Texas Nautical Institute en de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek worden best gestructureerd met een samenwerkingsakkoord. In 2004 zal met deze partners een workshop worden georganiseerd over het onderzoek van maritiem en fluviaal erfgoed. Deze workshop richt zich vooral naar wie sinds lang in zijn vrije tijd met dit erfgoed begaan is.

Dit erfgoed is ten eerste bedreigd door o.a. baggerwerken, zand- en grindwinningen en het aanleggen van windmolenparken. Dit erfgoed is ook enorm gevarieerd. Het bestaat uit in zee of in de rivieren verdwenen nederzettingen, uit gezonken boten en uit allerlei aan het water gekoppelde structuren zoals bruggen en aanlegkades. Vaak zijn spectaculaire resultaten te verwachten zoals bij het Zeebrugge-wrak. Dit patrimonium kan ook rekenen op heel wat belangstelling bij het grote publiek. In de loop van 2004 wordt een eerste beperkte tentoonstelling gerealiseerd rond dit erfgoed, als voorbode van een groter initiatief in 2006.

WOI-archeologie

Het officiële archeologiebedrijf is al te lang voorbijgegaan aan het onderzoek van relictten uit de "Grote Oorlog". Ondertussen is de erosie van dit erfgoed aanzienlijk geworden door allerlei bodemingrepen en plundering door militariaverzamelaars. Om het resterende bodemarchief te inventariseren, te beheren en te onderzoeken is een inhaalbeweging nodig en bouwt het IAP een cel WO I-archeologie uit. Zo kan preventief worden ingegrepen bij geplande wegeaanleg, uitbreiding van industrieterreinen, enz...

Omdat deze materie geen deel uitmaakt van het archeologieonderwijs in Vlaanderen moet in eerste instantie een beroep worden gedaan op vooral buitenlandse expertise. Daarbij kunnen eigen personeelsleden zich specialiseren in de problematiek van de slagveldarcheologie en het daaraan gekoppelde vondstenmateriaal. De oprichting van deze cel heeft ook een aanknopingspunt met de optie om "De relictten van de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek" als Werelderfgoed te laten erkennen. Archeologisch onderzoek kan immers bijdragen om de motivatie van dit voorstel krachtig te onderbouwen.

Ontsluiting van het onderzoek

DOCUMENTATIE

Bibliotheek

Na de verhuis van de bibliotheek van het IAP in Zellik naar het Phoenixgebouw in Brussel worden voor 2004 3 doelstellingen nagestreefd: herstel van de normale werking van de bibliotheek, integratie van de eigen bibliotheek met die van de kenniscel van AML en de ontsluiting van beide bibliotheeksysteemen voor het publiek.

Depot en Conservatie

De afdeling werd verder uitgebouwd zodat voor heel wat materiaalsoorten een basisbehandeling mogelijk is. Ook werd de conservatie zelf gesystematiseerd zodat niet langer alle vondsten, maar een gefundeerde selectie wordt behandeld. Een verdere uitbouw moet mogelijkheden bieden voor de broodnodige behandeling van een aantal materiaalgroepen, voor hun verdere ontsluiting en voor een verbetering van de onderzoekscapaciteit in deze afdeling. Wat de huisvesting betreft, dringt een andere locatie zich op. Het depot barst uit zijn voegen en de klimatologische omstandigheden beantwoorden niet aan de basisvereisten.

PUBLICATIES

Elk van de publicaties van het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium heeft een specifiek doel. *Archeologie in Vlaanderen (AiV)* vertaalt de resultaten van het dagelijks onderzoek van het IAP naar andere wetenschappers en een geïnteresseerd publiek. *Archeologie in Vlaanderen. Monografieën (AiVM)* zijn het eindresultaat van vaak jarenlang doorgedreven onderzoek op essentiële onderwerpen uit de Vlaamse archeologie. *IAPrapporten* en *Herlevend Verleden* zijn gericht op enerzijds onderzoekers, anderzijds het brede publiek.

Sinds 2001 werden gepubliceerd: AiV 5 (dec 1999), AiV 6 (nov 2002) AiV 7 (aug. 2003). Hieruit blijkt dat het publicatie ritme van deze reeks terug op gang is gekomen. AiVM. III. Rekem. A federmesser camp on the banks of the River Meuse. Twee "IAP rapporten" en een volume in de reeks "Herlevend verleden"

Voor 2004 staan op stapel: AiV8, 3 IAP rapporten gewijd aan de werking van de CAI en AiVM IV: akten van het Mithrascongres Tienen. De teksten van het Mithrascongres vertegenwoordigen de recentste update van de internationale kennis over dit onderwerp. Verder zitten in de pijplijn: Rapportage over een ruilverkavelingsgebied in Herenthout, en over Romeinse ceramiek, en een 4 tal AiV Monografieën over het Distrigasproject, Het Vissersdorp Walraversyde, De Norbertijnen abdij van Ninove en het Kasteel Diepensteyn.

ARCHEOLOGISCHE ERFGOEDPRESENTATIE

Het sociale belang van het wetenschappelijk onderzoek van archeologische sites, monumenten en landschappen groeit aanzienlijk indien de resultaten effectief worden meegedeeld aan het grote publiek. De inspanningen die op dat vlak worden geleverd via o.a. tentoonstellingen en opendeurdagen maken dat het publiek zich bovendien meer bewust wordt van het belang van onderzoek, preservatie en bescherming van het Vlaams erfgoed. Op het vlak van publiekswerking werkt het IAP enkele projecten uit met internationale uitstraling.

ICOMOS Charter van Ename

Op basis van expertise verworven in Ename, werkte een team van het IAP en het Ename Expertisecentrum een tekst uit over "Internationale Richtlijnen voor Authenticiteit, Intellectuele Integriteit en Duurzame Ontwikkeling bij de Publieke Presentatie van Archeologische en Historische Sites en Landschappen". ICOMOS aanvaardde de tekst als eerste versie van een charter waarvan wordt verwacht dat de internationale ratificatie zal gebeuren op de 15de Algemene Vergadering van ICOMOS in Beijing, China in de herfst van 2005. Het IAP en het Ename Expertisecentrum coördineren het project en fungeren als het internationaal secretariaat.

Francia Media

Het Francia Mediaproject heeft zich verder ontwikkeld met betrekking tot drie van de belangrijkste aspecten van het globaal plan: basisonderzoek, wetenschappelijke samenwerking en technologie. De grote doelstelling van het project bestaat erin een nieuw kader te creëren voor de studie en de publieke presentatie van kunst, archeologie, monumenten en historische landschappen in het vroegere Karolingische Middenrijk. Het geheel wordt gesteund door een consortium van regio's en staten (Vlaanderen, Wallonië, Nederland, Frankrijk, Luxemburg, Duitsland, Zwitserland, Italië en Slovenië) en wordt geleid en gecoördineerd door een team van het IAP en het Ename Expertisecentrum.

De database met de basisverzamelingen die betrekking hebben op de historisch interessante periode van de 9de tot 11de eeuw is samengesteld en zal het voornaamste middel vormen om de internationale tentoonstelling te organiseren die in Vlaanderen het Francia Mediaproject zal bekronen. De tentoonstelling zal gebruik maken van geavanceerde presentatietechnologie en mede het resultaat zijn van de uitgebreide internationale samenwerking tussen specialisten in de Middeleeuwen uit heel Europa met Vlaamse archeologen en wetenschappers.

Raversijde

Het museum te Raversijde is gegroeid uit een multidisciplinair grootschalig archeologisch onderzoek en is alsdusdanig een goed voorbeeld van het samengaan van onderzoek en publiekswerking. Het is ondertussen duidelijk dat doorgedreven onderzoek van een welomschreven socio-economisch milieu, zoals een vissersmilieu te Raversijde, een grote meerwaarde oplevert voor het onderzoek van de ruimere context en omgeving. Zowel de ruimere context van Raversijde als de site zelf worden benaderd met zowel veld- als geofysische prospecties en kleinschalige interventies. Deze hebben specifiek te Raversijde de bedoeling om de site zo goed mogelijk te betrekken in een permanent publieksaanbod vooral gericht naar scholen.

Het museum te Raversijde is dan ook de geschikte plaats met een voldoende lage drempel om de resultaten van het archeologisch onderzoek op geregelde tijdstippen naar buiten te brengen en dit op allerlei wijze. Zo is er in 2002 een archeologisch-historische route voorgesteld, is in 2003 een tentoonstelling over glas opgezet en wordt er in het najaar van 2003 een internationaal colloquium georganiseerd over visserij, handel en piraterij in de middeleeuwen. Het is de bedoeling om een jaarlijks wisselende tentoonstelling te wijden aan een ander aspect van het bodemarchief uit de regio. Voor 2004 staat in samenwerking met de stad Oostende de archeologie van het beleg van Oostende op het programma, een bij uitstek internationaal thema.

Project 'Herkenrode-abdij' te Hasselt-Kuringen

De abdijsite, sinds 1988 eigendom van het Vlaamse Gewest, krijgt een nieuwe bestemming en wordt heringericht. In samenwerking met de universiteit van Southampton en het Ename Expertisecentrum werden in 2003 enkele archeologische kernsites, waaronder het kerngebied van de Herkenrode-abdij, aan een pro-actief en non-destructief geofysisch onderzoek onderworpen. De resultaten van deze prospectiemethode laten toe met een onderzoeksproject aan te sluiten bij het nieuwe beheersplan dat voor de historisch belangrijke abdij wordt uitgewerkt. Om het toekomstgericht natuur- en toeristisch beheers- en exploitatieplan fundamenteel te onderbouwen wordt naar synergie gestreefd met de Stichting Vlaams Erfgoed vzw, de Herkenrode-vzw, AMINAL (Departement LIN) en de Limburgse Strategische Ontwikkelingsmaatschappij (LISOM).

Netwerking, vorming en dienstverlening

Het Instituut richt voortdurend de aandacht op de permanente vorming van zijn onderzoekers en stimuleert de deelname aan internationale en nationale *research*-projecten. De input vanuit andere onderzoeks- en werkgemeenschappen is vitaal om het instituut op een hoog wetenschappelijk niveau te houden. Zulke samenwerking en interactie zullen BRON als wetenschappelijke instelling voor het onroerend erfgoed op het internationale forum plaatsen.

TRANSNATIONAAL

BRON biedt eigen expertise aan en staat open voor vernieuwing. Op transnationaal vlak wil BRON zich integreren binnen Europese samenwerkingsverbanden die vanuit de Europese Unie gepromoot worden. Dit zal onder meer gestalte krijgen in het kader van het *European Regional Development Fund INTERREG IIIB Community Initiative concerning Transnational Co-Operation on Spatial Planning 2000-2006*. Op dit platform zijn overheidsinstellingen en wetenschappelijke instituten en kenniscentra uit Vlaanderen, Wallonië, Noord-Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Noordwest-Duitsland vertegenwoordigd. BRON zal er zijn expertise in het kustgebied integreren en deze, binnen de grenzen van de beschikbare middelen, uitwisselbaar uitbouwen met de partners. Op die manier wordt de relatie versterkt tussen het pro-actief wetenschappelijk onderbouwd erfgoedonderzoek in een landschap, dat op geologisch, historisch en archeologisch oogpunt sterk getekend is. Processen inzake planologie en ruimtelijke ordening, die het hedendaags gebruik van land en open ruimte centraal stellen, staan hier centraal. Tevens streeft het project vanuit het interdisciplinair onderzoek naar de ontwikkeling van transnationaal bruikbare standaarden die de processen binnen dit spanningsveld positief kunnen voeden.

Meer dan ooit zal BRON de nood voelen om stappen te zetten op de transnationale overlegforums, zoals de *European Archaeological Association (EAA)* en het *Europeae Archaeologiae Consilium (EAC)*, het eerste als organisatie voor de uitwisseling van wetenschappelijk onderbouwde kennis inzake archeologie en beleid, het tweede als overlegorgaan voor de officiële wetenschappelijk-archeologische instituten.

BINNEN DE EIGEN REGIO

In 2003 werden 2 nieuwe intergemeentelijke initiatieven voor archeologisch erfgoedbeheer opgestart. Het eerste omvat de Kale-Leistreek (Prov. Oost-Vlaanderen), het tweede de noordelijke Antwerpse Kempen rond (Oud-)Turnhout. (prov. Antwerpen). Het zal een taak zijn voor BRON om zulke initiatieven wetenschappelijk te ondersteunen.

Sinds 2003 werkt het Instituut aan goede structurele contacten met de andere archeologische werkgemeenschappen en is een merkelijke verbetering in de onderlinge relaties merkbaar. In 2004 zal het IAP deze positieve evolutie verder blijven aanmoedigen en de samenwerkingsverbanden consolideren. Dit kan op vele wijzen gebeuren: projectmatig, thematisch, door de ondersteuning van bestaande wetenschappelijke contactgroepen binnen de eigen regio en buurlanden, enz.

Dienstverlenende kennisoverdracht

Naast samenwerking en vorming is dienstverlening een even belangrijk aspect. Binnen BRON/IAP wordt een belangrijke deskundigheid bewaard en ontwikkeld (bijvoorbeeld inzake het natuurwetenschappelijk onderzoek binnen de archeologie), die niet langer aanwezig is op de universiteiten en die moeilijk kan worden uitgebouwd binnen provinciale, intercommunale of stedelijke archeologische diensten, musea of verenigingen. BRON/IAP dient deze kennis aan te wenden ten bate van de gehele maatschappij. Dienstverlenend onderzoek ten bate van Vlaamse archeologische werkgemeenschappen buiten BRON/IAP is een eerste middel. Dit onderzoek draait sinds enkele jaren volop en bereikte qua intensiteit in 2003 een hoogtepunt. In de komende jaren streeft BRON/IAP, binnen de perken van de beschikbare middelen, naar een consolidatie van deze onderzoeksstroom. Dienstverlenend onderzoek is echter geen doel op zich. De kennisdoorstroming moet ook via het onderwijs gebeuren. Vanaf 2004 wordt werk gemaakt van een uitwisseling van expertise met de universiteiten, die samen met BRON/IAP zullen moeten zorgen voor een kennisverspreiding over het gehele archeologische veld.

Ondertussen beseffen meer instanties en groepen buiten de wereld van het culturele erfgoed dat de aanwezigheid en waardering van het Vlaamse erfgoed een belangrijke rol speelt bij het door hen gevoerde beheer en beleid. Het onderzoek van BRON/IAP zal in de toekomst dus ook beleidsvoorbereidend worden voor domeinen buiten de erfgoedwereld. En ook hier zijn dienstverlening en het aanbieden van vorming een dringende noodzaak.

Horizontale netwerking

Eén van de aanbevelingen van het Verdrag van Malta (1992) stipuleert een geïntegreerde aanpak van het archeologisch erfgoed in het ruimtelijk beleid. Binnen de archeologische wereld werd via de 'Centrale Archeologische Inventaris' en de opmaak van beleidsadviserende kaarten gewerkt aan een dergelijke integratie. Die praktijk leerde echter dat dit meer vereist dan een eenzijdige aanpak en een goed uitgebouwd eigen kader. Het overbruggen van kloven tussen verschillende diensten, met als doel het erfgoedbeheer in de planningfase te integreren in projecten, is dan ook noodzakelijk.

Een gemeenschappelijk probleem is dat de verschillende beleidssectoren elkaar nauwelijks of niet kennen. Dit terwijl de druk op de ruimte juist in de laatste jaren bijzonder groot wordt en daarom een gestroomlijnd ruimtelijk beleid met een afweging van economische, sociale en culturele noden broodnodig is. Communicatie tussen de verschillende betrokken diensten moet geïntensifieerd worden om het bewustzijn van elkanders beleidsmaterie te verscherpen, en een structuur te ontwikkelen die de standpunten van de verscheidene beleidsdomeinen integreert. Een eerste stap hiertoe zijn de digitale hulpmiddelen zoals de geoloketten van het OC-GIS Vlaanderen, maar even belangrijk is de communicatie over de interpretatie van de informatie. Een communicatieplatform en stimulansen naar een reflex tot de vraag om elkaars informatie en visie zijn hier primair nodig. BRON zal dit trachten te doen vanuit een archeologische, monumentale en landschappelijke optiek.

IV.2. Kenniscentrum Afdeling Monumenten en Landschappen

Reeds in de beleidsnota werd de verwachting geuit om het documentatiecentrum van de Afdeling Monumenten en Landschappen uit te bouwen tot een 'dienstverlenend toegepast wetenschappelijk kenniscentrum'.

In afwachting van de oprichting van BRON werd door het wetenschappelijk onderzoek binnen of in opdracht van de Afdeling Monumenten en Landschappen intussen een belangrijke aanzet gegeven voor toegepaste wetenschappelijke ondersteuning van de beoogde kwaliteitsverbetering in de onroerende erfgoedzorg.

TOTAALPROJECTEN : het Huismuseum 'Renaat Braem huis' en het Enameproject

Eind 1997 schonk architect Renaat Braem zijn eigen woning met volledige inboedel - waaronder een belangrijk stuk van zijn archief - aan de Vlaamse Gemeenschap. Na rijp beraad werd besloten het Renaat Braem Huis een nieuwe functie te geven als huismuseum. Na het Hortamuseum in Brussel is dit het tweede initiatief van die aard in België, en het eerste voorbeeld van naoorlogse architectuur. Met dit project wilde de Afdeling de vele troeven die de schenking in zich draagt maximaal uitspelen, om tot een kwaliteitsvolle herbestemming te komen die de toekomst van de woning verzekert en tegemoet komt aan de wens van Renaat Braem. Tegelijk werd ervaring opgebouwd met de specifieke problemen die het onderhoud en de restauratie van naoorlogs erfgoed, onder meer door het gebruik van nieuwe materialen, met zich meebrengt. Daarbij fungeert het Renaat Braem Huis als symbool voor het verder onderzoek naar de zogenaamde jonge bouwkunst. De aandacht voor de jonge bouwkunst was trouwens eveneens een belangrijk aandachtspunt in de beleidsnota.

Sinds de opening op 20 januari 2003 bezochten al meer dan 1500 mensen het huis, dat slechts voor kleine groepen (max. 10 personen) toegankelijk is. Zo heeft het Renaat Braem Huis tevens een voorbeeldfunctie voor Aangepaste ontsluiting voor het erfgoed waarbij verschillende media complementair worden aangewend : een archieftentoonstelling rond Braem in de gebouwen van de Vrije Universiteit Brussel in het najaar van 2000, publicaties in het tijdschrift M&L en een specifieke folder, een website rond het Renaat Braem Huis met virtuele rondleiding en tenslotte de mogelijkheid om het gebouw zelf fysiek te bezoeken.

Rond dit project vond een intensieve samenwerking plaats tussen de verschillende cellen van het kenniscentrum: architectuur, conservering, archiefbeheer, architectuurhistorisch onderzoek en ontsluiting.

Eveneens in het kader van de integrale aanpak van erfgoedzorg, wordt in 2004 een multidisciplinair project aangevat rond de site te Ename. In 2003 werden hierover al wat verkennende bijeenkomsten georganiseerd onder de noemer 'Een visie op het beheer en de ontsluiting van landschappelijke, monumentale en ecologisch-archeologische erfgoedwaarden in de Scheldevallei te Ename.'

Het resultaat van dit project moet in 2006 uitmonden in een erfgoedcentrum waarvan de archeologische site integraal deel uitmaakt. Naast het kenniscentrum-IAP/Bron participeren de Provincie, de Vlaamse Landmaatschappij, de stad Oudenaarde en het Ename Expertisecentrum in dit project.

De invalshoeken en uitdagingen zijn meervoudig: expertiseopbouw rond consolidatie en met aandacht voor muurvegetatie, landschapsherstel en onderzoek, verantwoorde ontsluiting met gepast gebruik van moderne technologie, ...

Dit project zal zeker de meerwaarde van een geïntegreerd onderzoek van het onroerend erfgoed bewijzen.

Architectuurhistorisch onderzoek

Het kenniscentrum heeft inzake inventarisatie van het bouwkundig erfgoed een dubbele opdracht: enerzijds het actualiseren van de bestaande inventarisgegevens, anderzijds het aanvullen van de inventaris van het bouwkundig erfgoed met thematische onderzoeksopdrachten. Daarnaast worden de inventarissen ontsloten via publicaties en het internet.

Voor de nieuwe inventarissen werd gekozen voor een nieuwe publicatievorm. Op basis van de teksten en beelden die ingevoerd werden in de inventarisdatabank van de Afdeling Monumenten en Landschappen kan nu op semi-automatische wijze een pdf-document worden gegenereerd. Dit document, dat zowel in gedrukte vorm als via de website wordt verspreid, kan vrij snel na de afronding van een inventarisatie aan de betrokkenen worden bezorgd en kan ook gemakkelijk worden geactualiseerd. De delen van de gemeenten Oudenburg en Blankenberge zijn reeds volgens deze nieuwe formule verschenen, voor het einde van het jaar worden ook nog de PDF-inventarissen van de gemeenten Christus-Koning, Zuienkerke, Gistel en Kortrijk (stad) verwacht.

Een prioriteit in 2004 wordt de betere verspreiding van de informatie uit de verschillende inventarissen. De webinterface op de website wordt verbeterd en de publicatie via pdf-bestanden, zowel digitaal als via gedrukte weg, verder gezet. Voor 2004 staan zeker de publicaties van Knokke-Heist, Kortrijk (deelgemeenten), Menen, Lo-Reninge en Middelkerke op het programma. De verdere programmatie van de publicaties dient in de lente van 2004 bekeken te worden.

In 2004 zal het kenniscentrum verder helpen bij de herinventarisatie van Vlaams-Brabant. De gemeenten die in 2004 aan bod zullen komen werden reeds bij het beschermingsbeleid vermeld.

In 2002 werden door externe onderzoeksinstellingen een aantal thematische inventarissen opgestart, zoals "*Ontwikkeling en implementatie van een methodologie voor de monumentenzorg van het kerkelijk architecturaal patrimonium in Vlaanderen (1800-1914)*". Het onderzoek werd in het voorjaar 2003 afgerond. Het eindverslag werd aan de minister op 15 september overhandigd. Dankzij een inventaris van ca 1500 gebouwen, biedt dit onderzoek voor het eerst een totaalbeeld van negentiende-eeuwse kerkelijke architectuur in Vlaanderen. De methodologie voor de waardebeoordeling ervan is gefundeerd op een combinatie van invalshoeken met betrekking tot bouwtypen, stijl, materialen en structuur, plaats in het oeuvre van de architect, historische en ruimtelijke context, interieur enz. Een zestigtal kerkgebouwen wordt voorgesteld voor bescherming. Met aandacht voor wat in het buitenland gebeurt inzake bescherming en herbestemming van 'overbodige' kerkgebouwen werd een studiedag in november 2002 georganiseerd (*Kerken in neostijlen: bedreigd? Een comparatieve benadering*). Tenslotte wordt gepleit voor een gecoördineerde aanpak waardoor de toekomst van het roerend en onroerend kerkelijk erfgoed sereen en in overleg wordt behandeld. Het project gaf inmiddels de aanzet tot het opstarten van de beschermingsprocedure voor een dertiental neogotische bedehuizen van internationaal belang.

In samenwerking met de provincie West-Vlaanderen werd eveneens een project opgezet ter inventarisering van de materiële getuigenissen uit de Eerste Wereldoorlog in West-Vlaanderen, waarvan het onderzoek tot 2004 loopt. De samenwerking die in 2002 met de provincie West-Vlaanderen werd opgestart met betrekking tot de inventarisatie van het vlaserfgoed, een project van twee jaar, wordt eveneens voortgezet. In 2005 zouden de resultaten van deze beide onderzoeken zichtbaar moeten zijn.

Daarnaast werd vanuit de ervaring met het Renaat Braem Huis gestart met het onderzoek naar waardevolle Architectuur uit de periode '45-'70. Naast de testcase rond het werk van Braem werd ook de studie van het oeuvre van Dupuis en Callebout in 2003 aangevat en werd tevens een project rond het oeuvre van architect Huib Hoste uitbesteed. Door de herstructurering van een aantal opdrachten kon de inventarisatie van het oeuvre van Callebout niet worden afgewerkt. In 2004 zal deze opdracht afgewerkt worden, wordt ook het project Hoste afgerond en zullen een aantal beschermingsvoorstellen opgemaakt worden. Daarna zal een structurele aanpak voor de verdere inventarisatie van de jonge bouwkunst worden uitgewerkt. Daarvoor zal in 2004 een samenwerking worden opgezet met de universiteiten om oeuvre-lijsten van architecten uit de naoorlogse periode te verzamelen en te ontsluiten.

Erg belangrijk voor de ontsluiting van informatie is het gebruik van correcte woordenlijsten. Samen met Nederland werkt Vlaanderen aan een Nederlandstalige versie van de *Art and Architecture Thesaurus* van het Getty Institute. Het kenniscentrum werkt daarvoor samen met de afdeling Beeldende Kunsten en Musea. In 2004 zullen de resultaten van deze samenwerking zichtbaar worden op het internet en zullen de eerste categorieën van termen ter beschikking kunnen gesteld worden aan derden.

Het typebestek, naar meer uniformiteit in restauratiewerken

Bij het in werking treden van het Besluit van 14 december 2001 inzake de restauratiepremie bleek een groeiende noodzaak te ontstaan om te beschikken over uniforme administratieve en technische richtlijnen voor de uitvoering van de restauratiewerken.

Daarbij was, inzake de administratieve richtlijnen, voorzien dat een omzendbrief met bijhorende organisatorische richtlijnen zou opgemaakt worden. De administratieve richtlijnen omvatten alle aspecten van de gunning en uitvoering van een bouwopdracht en behelzen dus zowel de erkenning van aannemers, als de te voorziene verzekeringen, het verloop van de werf, de financiële en sociale verplichtingen enz.

Inzake de technische richtlijnen dient een methodologie voor het restaureren van monumenten met bijhorende technische typebeschrijvingen opgemaakt te worden.

De 'Organisatorische Richtlijnen' zijn sinds eind 2003 beschikbaar op de website 'www.monument.vlaanderen.be'.

In 2004 zal concreet werk gemaakt worden van de opmaak van technische richtlijnen voor onderhoud, restauratie en reconstructie van waardevolle gebouwen. Er zal m.a.w. een methodologie ontwikkeld worden voor het restaureren van monumenten door middel van technische typebeschrijvingen.

In een eerste fase wordt de "reiniging en restauratie van gevels" onder de loep genomen. De resultaten zullen in de eerste helft van 2004 voor het publiek toegankelijk gemaakt worden via de website

‘www.monument.vlaanderen.be’. In de tweede helft van 2004 zal dieper ingegaan worden op de problematiek van “restauratie van daken”.

Cel Architectuur

Het bureau architectuur wordt enerzijds ingezet bij bijzondere restauraties met betrekking tot monumenten in eigendom van de Vlaamse Gemeenschap. Anderzijds dient dit bureau ook vastgelopen restauratiedossiers op te lossen. Vanuit deze praktijkervaring worden tevens nieuwe technieken uitgetest en kennis opgebouwd. In 2003 werden de volgende realisaties genoteerd:

Aalst	St.-Martinuskerk – fase 1	restauratiewerken gestart op 02/05/03
Oudenburg	“Witte Molen” te Roksem	einde restauratiewerken gepland op 15/09/03
Antwerpen	Zuiderpershuis – fase 3	restauratiedossier afgewerkt ± 15/10/03
Aalst	Sint-Martinuskerk – fase 2	restauratiedossier afgewerkt ± 01/10/03
Zottegem	Kapel O.-L.-V. van Bijstand in Godveerdegem	opmaak dossier na ontruimingswerken gemeente
Diest	Sint-Jan-Berchmanskapel – fase 2	restauratiedossier afgewerkt ± 01/12/03
Stad Brussel	Hotel Errera	beheer & onderhoud

Voor 2004 heeft de cel architectuur heel wat projecten op plan staan. Via de uitwerking hiervan krijgt de cel ook de gelegenheid om proefondervindelijke normen uit te testen die de afdeling monumenten en Landschappen oplegt aan ontwerpers die restauratiedossiers of bouwaanvragen indienen. Op de agenda staan:

De opmaak van restauratiedossiers voor :

Antwerpen	Tramloods Groenenhoek heden Vlaams Tram- en Autobusmuseum
Aalst	Sint-Martinuskerk – fase 3
Zottegem	Opwaardering Egmontkasteel & park
Leuven	Predikherenkerk – vochtproblemen
Hoogstade	De Groene Poorte – karkasrestauratie
Nieuwpoort/ Pervijze	Verdedigingsgordel rond de IJzer – VLM en Observatietoren - VLM

Park- en omgevingswerken voor:

Schoten	Domein Vordenstein
Poeke	Kasteel van Poeke

Consolidatiewerken voor:

Houthulst	Molenruïne Klerken
-----------	--------------------

Dringende instandhoudingswerken voor:

Loppem	Kasteel van Caloen
--------	--------------------

De cel architectuur zal ook meewerken aan het totaalproject rond de site van Ename voor de consolidatie van de archeologische muurresten van de voormalige abdij.

Spoedconservering

De conserveringsploeg zet zich in om interieurs en kunstwerken, die met onmiddellijk verval of vernietiging bedreigd worden, in extremis te redden. Het gaat hier enkel om de meest dringende werken. In 2003 voerde de ploeg o.a. werken uit met betrekking tot:

Bestrijden van biologische aantasting:

Mechelen	St.-Janskerk: behandeling van preekstoel tegen kever ‘Xestobium Rufovillosum’
Brugge	St.-Salvator: conservatie kunstschaten

Beperkte vooronderzoeken:

Antwerpen	Groenplaats 23/ Hoogstraat 3/ Oude Koornmarkt 52 (op vraag Stedelijke Dienst Antwerpen)
Antwerpen	‘Den Wolsack’: beperkt vooronderzoek wandafwerkingen
Aarschot	OLV-kerk: onderzoek pleisterlaag

Namur	Saint Loup: ongedaan maken van een ondeskundige restauratie van een lambrisering (i.s.m. Waalse collega's)
Brugge	Spinolarei: technisch onderzoek vochtproblemen rond gerestaureerde muurschilderingen

Vrijleggen en fixeren van muurschilderingen:

Gent	Geldmunt 48: vrijmaken middeleeuwse schouw met figuratieve versiering
Brugge	St.-Jacobskerk: conservering 14 ^e eeuwse muurschilderingen

De cel organiseerde in 2003 ook een studiedag rond het gebruik van vernissen. De resultaten ervan zullen in 2004 via publicaties verspreid worden.

In 2004 zal de cel spoedconservering verder gevolg geven aan de verschillende aanvragen voor kleine, dringende ingrepen aan het erfgoed. Bovendien zullen de werken aan de Sint-Pieterskerk te Leuven afgerond worden. Gelet op het belang van de muurschilderingen in deze kerk en de ervaring die bij het behoud werd opgebouwd, zal een uitgebreide publicatie hieraan gewijd worden.

Vakmanschap : de garantie voor de kwaliteit van restauratie

Sedert 2001 wordt een subsidie toegekend voor de invulling van vormingsbehoeften in verband met de bevordering van het vakmanschap ten behoeve van werkzaamheden aan beschermde monumenten. Met dit geld wordt ondersteuning geboden voor projecten die als voornaamste doelstelling het gedetailleerd beschrijven en/of aanleren aan derden van een aantal "risico-ambachten" beogen.

In 2001 werd het krediet dat toen 125.000€ bedroeg, verdeeld over 3 projecten, georganiseerd door 3 verschillende verenigingen, Eucora vzw kon van een tegemoetkoming genieten met het project 'amres' (vormingssessies voor o.a. knipvoegen, maaswerk en bogen, gebinten en vakwerk en historisch schilderwerk.) Daarnaast kreeg de vzw archonaut overheidssteun voor een project dat het voortbestaan van bedreigde technieken m.b.t. varend erfgoed beoogde. Naast klinknagelen kwam het breeuwen en kalfaten (waterdicht maken) en het stomen (voorbewerken van hout met de bedoeling het te kunnen buigen zonder breuk) aan bod. Naast de 2 initiatieven in Brugge werd ook nog een derde project ondersteund. Het betrof een dossier van de vzw Domein Bokrijk uit Genk. Dit project had als doelstelling de kennis aangaande het leren en vitsen, dit is de techniek om vakwerkbouw op te vullen met wanden, te bundelen op een eigentijdse drager, met name een CD-rom.

In 2002 en 2003 werd omwille van de efficiëntie slechts één begunstigde gekozen voor de subsidie van 149.000€. Eucora vzw werd door zijn doelgericht programma (goede keuze thema's opleidingen en gepaste doelgroep) met grondslag in de statuten van de vzw, de regionale en internationale contacten en de kwaliteitsvolle resultaten die de vzw reeds leverde, gekozen om als coördinator op te treden voor de activiteiten rond vormingsbehoeften ter bevordering van het vakmanschap. Eucora vzw bundelt de krachten in Vlaanderen, smeedt samenwerkingsverbanden en bouwt een netwerk van partners uit die via gezamenlijke of gecoördineerde vormingsinitiatieven direct of indirect meewerken aan het behoud van de restauratiekwaliteit.

In 2004 wordt verder gegaan op de ingeslagen weg. Met de subsidie "vormingsbehoeften in verband met de bevordering van het vakmanschap ten behoeve van werkzaamheden aan beschermde monumenten" zal prioritair ondersteuning worden geboden voor projecten die vormingsinitiatieven in het leven roepen waarin de overdracht van praktische kennis inzake oude restauratietechnieken centraal staat.

Daarnaast is ook geld beschikbaar voor projecten die als doel hebben instrumenten (video; cd-rom, publicatie,...) te ontwikkelen die toelaten een beter inzicht en kennisoverdracht van gespecialiseerde maar minder gekende restauratietechnieken te bekomen.

Tenslotte kunnen ook initiatieven die de sensibilisatie van enerzijds het ruime publiek (en meer bepaald de jongere generatie) en anderzijds de monumentenzorgsector zelf voor het belang van vakmanschap bij restauraties centraal stellen, van een tegemoetkoming genieten.

Beroepsprofielen : naar transparantie in competentie

De Afdeling Monumenten en Landschappen heeft in 2003 een overeenkomst gesloten met de SERV (Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen) teneinde gezamenlijk een beroepenstructuur op te stellen voor de beroepen en ambachten die ressorteren onder de restauratiesector. Voor elk van deze beroepen zal tevens een beroepsprofiel ontwikkeld of geactualiseerd worden. Dit houdt concreet in dat voor een specifiek

restaurantberoep de verschillende taken die een ervaren beoefenaar moet beheersen gedetailleerd beschreven worden. Daarnaast worden de competentievereisten aangehaald.

De SERV coördineert de ontwikkeling van beroepsprofielen in verschillende sectoren in Vlaanderen, dit in samenwerking met de sociale partners. De aanleiding voor het hele project is de voortdurende discussie met betrekking tot arbeidsmarktbehoeften, competentievereisten en kwalificatieniveau van de huidige en toekomstige werknemers.

De beroepsprofielen moeten in de eerste plaats dienen als de basis voor de ontwikkeling of optimalisering van kwaliteitsgerichte opleidings- en bijscholingsprogramma's die afgestemd zijn op de noden van de arbeidsmarkt. Daarnaast kunnen beroepsprofielen de bouwstenen vormen voor de ontwikkeling van aanvullende bekwaamheidscertificaten met het oog op beroepserkenning. In een sector als de monumentenzorg is grote transparantie met betrekking tot de specifieke competenties van een uitvoerder zeker gewenst. Hierdoor kan men de juiste man op de juiste plaats inschakelen, wat in een verbetering van de kwaliteitsgarantie van de restauratie resulteert.

In 2003 werden de volgende profielen afgewerkt: "restauratievakman moderne bouwchemie", "restauratievakman decoratieschilderen" en "restauratievakman metselen".

Er wordt naar gestreefd om in 2004 een tweetal profielen "restauratievakman" en een tweetal profielen "conservator-restaurator" op te maken. De profielen "restauratievakman dakdekken" en "conservator-restaurator van muurschilderingen" zullen daar zeker bij zijn.

Funerair erfgoed

De cel funerair erfgoed neemt beschermingsinitiatieven en begeleidende maatregelen om de dreigende verminking en verdwijning van dit historisch patrimonium tegen te gaan.

In 2003 werden beschermingsdossiers aangelegd voor de begraafplaatsen van Vilvoorde (Mechelsesteenweg), Lier (Mechelsesteenweg), Torhout, Roeselare (Blekerijstraat) en Oostende (Nieuwpoortsesteenweg), een stijlgenoot van het kerkhof van Laken doch met merkbare Engelse invloed.

In 2004 zullen de lopende inventarisaties inzake funerair erfgoed opgevolgd worden.

Op het programma voor 2004 staat de afwerking van de uitbreiding van bescherming van de begraafplaats Schoonselhof in Antwerpen (Hoboken, Wilrijk), waarbij de klemtoon tegelijk gelegd zal worden op de merkwaardige parkaanleg en de hier aanwezige grafmonumenten. Verder kan inzake beschermingen ondermeer gewerkt worden aan de begraafplaatsen van Heverlee/Park, Mechelen, Roeselare, Oostende en Deurne.

In 2003 verscheen in *M&L* een bijdrage over het mausoleum de Lendonck (1929) op de begraafplaats van Sint-Katelijne-Waver, Liersesteenweg, een uit de kluiten gewassen cementen calvarieberg met ingebouwde 'grot' en grafkelder waarvoor een beschermingsvoorstel werd uitgewerkt. Tevens verscheen, naar aanleiding van de *Open Monumentendag 2003 "Steen"* over het fonds van het voormalige steenkappersbedrijf Emile Beernaert te Elsene een forse bijdrage in de juli-augustus aflevering van *Monumenten & Landschappen*.

In 2004 is het tevens de 200ste verjaardag van het cimetière Père Lachaise in Parijs en van het decreet van Napoleon op de begraafplaatsen. Hieraan zal in de werking op gepaste wijze aandacht geschonken worden.

Landschapsonderzoek en historische parken en tuinen

Als volwaardige discipline binnen het kenniscentrum werd landschapsonderzoek (historische ecologie en landschapsbeheer) pas medio 2003 opgestart. Nochtans werden tijdens de legislatuur in functie van landschapszorg verschillende studies uitbesteed en werden de resultaten ervan in functie van het beleid aangewend (cf. landschapszorg, beleidsondersteunende studies).

Bij de historisch-ecologische invalshoek wordt de erfgoedwaarde van het landschap centraal gesteld vanuit een landschapsecologische en cultuurhistorische context.

Voor het tijdschrift *M & L* werd een publicatie afgerond rond historische ecologie en historische botanie met als titel, Brussels lof: over orchideeën, heide, bos en vergane glorie. Het historische landschap van de 18de en 19de eeuw van enkele gemeenten van het Brusselse Gewest wordt hierin gereconstrueerd aan de hand van botanische gegevens uit literatuur en herbarium. Het historisch landschapsbeheer van bossen en schrale graslanden komt er uitvoerig aan bod. Er wordt ook veel aandacht besteed aan het agropastorale systeem dat het landschap mee heeft bepaald. Het historisch landschapsbeheer van het landelijke gebied binnen het huidige Brusselse Gewest tot pakweg de eerste helft van de 19de eeuw sluit naadloos aan bij dat van het huidige Vlaamse Gewest. Brussel had immers tot in die periode een opvallend landelijke ligging.

Naast de vertegenwoordiging van de afdeling in verschillende stuurgroepen werden in 2003 vormingsactiviteiten georganiseerd rond dendrologie en rond historische ecologie en landschapsbeheer (begrazings- en middelhoutbeheer gezien in historische context). Verder werd meegewerkt aan de methodologie rond beheersplannen en de verschillende regelgevende initiatieven.

In 2003 werd een project rond muurflora opgestart, waarvan de resultaten in de loop van 2004 zullen zichtbaar zijn en verspreid worden. De omgang met muurflora op monumenten is vaak een bron van controverse. Wat primeert: de historische waarde van het monument (stopzetten van het verval) of enkele al dan niet zeldzame planten? Of hoeft er geen tegenstelling te zijn? Het is de bedoeling om de resultaten van deze studie te presenteren via een publicatie, het internet en een kleine tijdelijke tentoonstelling die in de eigen gebouwen kan plaatsvinden. Naargelang de kennis rond muurflora groeit, onder meer naar aanleiding van het totaalproject Ename (de omgang met de ruïne van de abdij is in zekere zin exemplarisch), zal de informatie worden aangevuld en geactualiseerd. De omgang met de muurflora op beschermde monumenten in een jaar waar de openmonumentendag in het teken staat van natuur zou moeten leiden tot een nog betere communicatie tussen de sectoren die zich met deze beleidsmateries bezig houden.

In 2004 zal verder onderzocht worden hoe de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek rond de bossen van Turnhout kunnen geïntegreerd worden in een globale visie rond historische ecologie en de omgang met de erfgoedwaarde van bossen in Vlaanderen.

Er wordt meegewerkt aan de redactie van de nieuwe Plantenatlas (beperkt tot Vlaanderen en Brussel) voor de periode 1972-2002. Er werd hiervoor al in 2003 een aantal proefteksten binnengeleverd. De uiteindelijke inbreng zal vooral gebeuren rond de plantensoorten van bossen. Monumenten en Landschappen heeft hier sinds lang expertise (vgl. de uitgave van het boek *Bossen van Vlaanderen*). Uiteraard zal bij de bespreking van de verspreiding ook de historisch-ecologische invalshoek aan bod komen. De Plantenatlas wordt in die zin ook meer bruikbaar voor de bescherming en het beheer van de landschappen die opgenomen werden in de landschapsatlas.

Ecologische geschiedenis van het landschap kan ook gedeeltelijk gereconstrueerd worden vanuit onder meer paleobotanische invalshoek. Vanuit pollenanalyses in het verleden door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (I.A.P.) is het belang van dit onderzoek voor landschapszorg reeds duidelijk gebleken. Een methodologie en analyse van het belang van palynologie voor landschapsgenese en -beheer ontbreekt echter nog steeds. Aangezien de know-how hieromtrent dreigt te verdwijnen bij het I.A.P. en in Vlaanderen, zal in 2004 een studie hieromtrent worden opgestart zodat de nodige maatregelen kunnen genomen worden om, indien nodig, de kennis binnen het instituut of het kenniscentrum verder te verzekeren en op te bouwen.

Het meerjarenproject rond Ename waarin het behoud van het landschappelijke erfgoed een belangrijke factor zal zijn, wordt in 2004 opgestart.

Landschappen zijn in wezen dynamisch, met andere woorden de zorg rond het landschap stopt niet bij loutere conservering en/of beheer. Ook nieuwe landschappen krijgen mettertijd erfgoedwaarde. De wetenschappelijke studies rond nieuwe landschappen en rond beheersplannen van beschermd erfgoed zullen vanuit het kenniscentrum mee begeleid worden.

Tenslotte zal in 2004 de landschapsatlas geëvalueerd worden, teneinde na te gaan welke verfijningen, correcties of aanvullingen nodig zijn in de komende jaren en een planning hiervoor uit te werken.

Orgels, klokken en torenuurwerken

Het laatste deel van de orgelinventarisatie, nl. de arrondissementen Turnhout en Mechelen van de provincie Antwerpen, werd in 2003 afgesloten voor wat betreft het onderzoek van de orgels in situ. Hiermee is een overzicht bekomen van het Vlaams orgelpatrimonium in parochiekerken, openbare kapellen of kapellen eigendom van openbare besturen. Daarnaast is ook veel opgenomen over orgels van private kloosterkapellen. Omdat het geschiedkundig bronnenonderzoek zelden compleet beschikbaar is, en ook het technisch onderzoek slechts in algemene zin en niet tot in detail kan gebeuren, heeft de orgelinventaris het karakter van een 'snelinventaris', d.i. een inventaris die een betrouwbare basisleidraad biedt omtrent de aard en kenmerken van het desbetreffende orgel en zo mogelijk tot een juiste identificatie komt, maar die geregeld bijgewerkt en bijgesteld zal moeten worden naargelang in de toekomst nieuwe gegevens zullen worden gevonden. Anderzijds beantwoordt de snelinventaris wel degelijk aan zijn eerste doelstelling, nl. als werkbasis te dienen voor de uitbouw van een 3-voudig overheidsbeleid: bescherming, conservatie en restauratie.

De snelinventaris is afgerond, maar de volledige redactionele verwerking en de volledige digitalisering van de inventarisgegevens zal nog geruime tijd vergen. De verwerking van het historische en technisch materiaal zal in 2004 concreet gebeuren voor een deel van de arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt, en voor het geheel van de arrondissementen Turnhout en Mechelen. Van de arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt zijn alle bibliografische gegevens reeds opgezocht en beschikbaar; voor Turnhout en Mechelen moeten ze nog worden opgezocht en verzameld.

Zowel in de opvolging van de restauratie-uitvoeringen (op dit ogenblik een 90-tal gerestaureerde orgels waaraan telkens een uitvoerig archiefonderzoek is voorafgegaan) als in de begeleiding en behandeling van de dossiers wordt grote aandacht besteed aan het verzekeren en optrekken van de technische en artistieke kwaliteit.

Ten nauwste verband houdend met de problematiek van orgels, worden ook veel problemen behandeld in verband met de stabiliteit van doksalen, in verband met aanleg of aanpassing van kerkverwarmingen en in verband met de akoestiek.

Op de inventarisatie volgt een verder uit te werken beschermingsbeleid, waardoor de bewaring van dit patrimonium verzekerd wordt. Uit de door de inventaris bekomen gegevens worden beschermingslijsten opgesteld, waarvoor de beschermingsprocedure wordt opgestart om, na alle stappen van de procedure doorlopen te hebben, te leiden tot een definitieve bescherming.

Publieke ontsluiting

In de loop van 2003 zijn het archief, de bibliotheek, het plan- en het foto-archief van het documentatiecentrum van de Afdeling Monumenten en Landschappen naar een nieuwe, meer voor het publiek toegankelijke locatie verhuisd. Bovendien werd de bibliotheek samengevoegd met de vakbibliotheek van het IAP, wat een bezoek aan deze bibliotheek aanzienlijk interessanter maakt voor wetenschappers, architecten en vakmensen, studenten of zelfs voor het gewone publiek. De uitdaging voor 2004 zal liggen in de publieksgerichte ontsluiting van de collecties van de bibliotheek en het documentatiecentrum. De verschillende catalogen moeten op elkaar afgestemd worden en ontsloten. De opstelling in de bibliotheek moet helder zijn voor de bezoeker. Dit is geen eenvoudige opdracht gelet op de gespecialiseerde natuur van de collectie.

Tijdens de voorbije legislatuur is de website 'monumenten-, landschapszorg en archeologie in Vlaanderen' uitgegroeid tot dé referentiesite voor het onroerend erfgoed in Vlaanderen. Tijdens het weekend van de Open Monumentendag raadplegen tienduizenden burgers de site voor de agenda. Meer dan 500.000 hits werden in 2003 tijdens het weekend geregistreerd met tot 900 gelijktijdige zoekopdrachten.

Naast de informatie van de erfgoedverenigingen en de afdeling monumenten en landschappen werden de voorbije jaren verschillende rubrieken ontwikkeld om maximaal de mogelijkheden van het internet te benutten bij het ontsluiten van het erfgoed.

Zo zijn er de drie themasites over het werelderfgoed: Brugge, de belforten en de begijnhoven en is er de themasite over de Mercator als varend erfgoed. Bij deze themasites wordt geluid, video, GIS-technologie en 360° fotografie aangewend.

In 2003 werd ook de themasite over het Renaat Braem Huis toegevoegd in de drie talen. Eveneens in 2003 werd een project gerealiseerd in samenwerking met Frankrijk en de andere Belgische gewesten rond het historisch orgel. Deze oorspronkelijke Frans-Engelse site is nu ook in het Nederlands raadpleegbaar. Ongeveer de hele website is trouwens in drie talen raadpleegbaar: Nederlands, Frans en Engels. Voor 2005-2006 wordt gedacht aan een gelijkaardig internationaal initiatief rond beiaarden.

Tenslotte werd in 2003 ook nog de publiekssite van de C.A.I. gelanceerd. Deze site wil inzicht geven aan het grote publiek in de informatie die via de C.A.I. wordt verzameld.

Voor 2004 wordt een grondige herwerking van de globale website voorzien waarbij BRON een eigen deelsite zal krijgen. Het is de bedoeling om via deze deelsite een continue overzicht te krijgen van de activiteiten van het kenniscentrum. Via een themasite gewijd aan het orgel zal de volledige inventaris van het historisch orgel in Vlaanderen raadpleegbaar zijn. Een themasite rond restauratiekwaliteit, rond muurflora en één over de erfgoedlandschappen behoren eveneens tot de prioriteiten voor 2004.

GIS is een onmisbaar werkinstrument geworden voor de administratie. Naast de landschapsatlas is ondertussen ook een GIS-laag op schaal 1/10.000 beschikbaar met de beschermde landschappen en stads- en dorpsgezichten tot eind 2002. Het verfijnen en aanvullen van deze GIS-lagen wordt een belangrijke aandachtspunten voor de volgende jaren.

Het kenniscentrum heeft naast de projectwerking ook een belangrijke structurele dienstverlenende opdracht. Deze advisering gebeurt zowel intern in het kader van beschermings- of beheersdossiers als naar onderzoekers, studenten of de burger die informatie wenst over (het onderzoek naar) het erfgoed.

De Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken

Paul VAN GREMBERGEN